

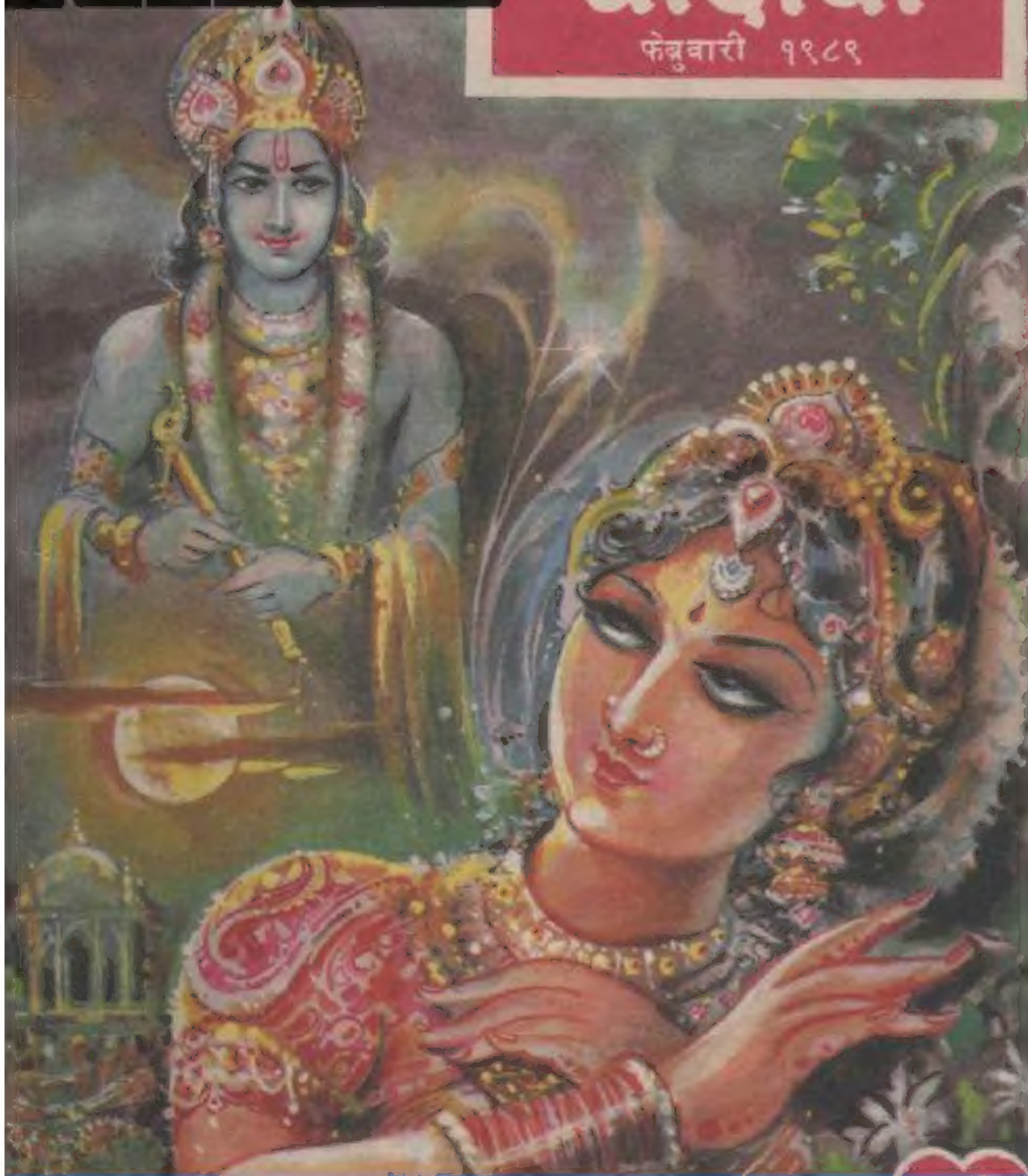

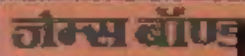
176

चांदोबा

फेब्रुवारी १९८९

127

127

11

8

176

जैम्स
कस्टीयस वेई वरण दे क्वालिटी!

अपनी कलम काटिए
जैम्स बिसकिट
आपका
आपकी रासना

ਓਰਵਰਿਸ ਜੈਮਸ
ਕਾਨੀਸ ਰੋਡ ਭਾਗ ਦੇ ਦੁਆਰਾ !

घोडे आणि वाघाकरिता प्रसिद्ध असलेल्या भुवनेश्वर
जवळील प्राणीसंग्रहालयासाठी अमेरिकेतील दोन
बरोमोसाद जातोपी मच्छंद मागविण्यात आली आहेत.
ही माकडे गृहा दूध उर्वीपर्यंत वाढतात.

सोविएट संघाने रशियाई इलियस ज्यारोव यांना
वय १३२ वर्षे आहे. त्यांनी बरेचकां जिवित्त ११४
जशीही आहे. भाऊच्या प्रबल राहणाऱ्या या वृद्ध
आहण्याने गेल्या सतराव्या सहित्यत भावण्या तणाचा
एकशे तिसरा वाढदिवस साजरा केला. या सभाराभावा
या जोडपाराने भूयस व मुर्ती आणि दुसरे जन्तवने
मिलन सवारने १०० वर्षे हजर होत.

नैन्या सन्धेवर अक्षे क्षमाप राज्यात भयंकर पुत्राचा प्रकोप झाला. त्यावेळी नरैनिकपुरच्या आश्रय-सेन्नात जमली होती, पिबारी साप रांनी प्रातिपूर्वक सद्-प्रिवरह वेला. त्यावेळी या अनवरंभ्या जन्मून जह्णाच्या वाणक्षाना ही त्यांनी काही त्रास दिला नाही.

तेषु अश्वीव मध्ये विसर्जित्या वस्तु काय अहेतु ?
 तेषु अश्वीवस्या नागरिकाणां संतन्यान्वा रंगारच्या
 दोन शब्दा आकाशात उडवता पाहिल्या अजून
 पैशांतिकांना हे श्रुत समजलेलं नाही या वाज्रया काय
 अहेतु आणि कोटून मात्सा ?

मंगपुरजा जमीनदार फार बडबडवा होता. त्याचा ठो उगिट हो होता. म्हणून त्याचा कोची काही क्षमजून सांन्याचे बाटस करित नसे.

एक दिवशी तो एकदाच बाहेर फिरायला निघताना. गाव ज्या जवळ एक कान बोंगर होता. जमीनदाराचा बोंगरावर चढावंत बाटलं. बोंगराच्या पायथ्याला त्याचा एक घनवर दिवला. जमीनदाराने त्याचा हो बरोबर घेतलं आणि तो चालू लागला.

घनवर मुकाट्याने भर-भर बोंगर चढू लागला. जमीनदार कऱ्हे ना काही तरी बोलत जाणे राहिला. चोडपा वेळात तो थकला आणि जगदानर बसला.

विश्वाची भोळा घनवर म्हणाला-"मीन सारण केलं तर त थकता बोंगरावर चढता येतं !"

जाता जमीनदाराना समजलं की केवळ बोंगर चढण्यासाठीच नव्हे, पण जीवनात पक्कसवी होण्यासाठी मुला फार बडबड करणे योग्य नाही. त्याला मौनाचं महत्त्व समजलं. जग तो मितमात्री राहू लागला.

केवटपुर एक नलं भोठं गाय होतं. तिथं एक कोडिबा नावाचा मगूस रहात असे. त्याला बडोल नव्हते. त्याची आई जिवंत होती. तो मोठा कपटालू होता, पण त्याचा स्वभाव थोडा रागीट होता. त्याची आई त्याला नेहमी समजाऊन सांगे-"बाळ, म्हण आहे, 'आपण चांगले तर जग चांगले' त दुसऱ्याशी चांगला वायलास तर त्याचं फळ चांगलंच मिळेल, नाही तर त्याचे दुष्परिणाम तुला भोगावे लागतील."

पण तो म्हणायच-"मी भरपूर कष्ट करून आपलं पोट भरतो. मी दुसऱ्या कोणार्थं बोळणं का म्हणून ऐकून ध्यावं?"

एके दिवशी गांवच्या तलाठ्याने कोडिबाला बोलवलं नि म्हणाला-"ऐक, माझे बडोल आता थकले आहेत. त्यांच्याकडे रात्र दिवस लक्ष देण्यासाठी मला एकादा

मागूस पाहिजे. जर काही दिवस तू माझ्या बडिलांची देख-रेख नि सेवा-मुश्रूबा केलीस तर मी तुला महिन्याला पांचशे रुपये पगार देईन. समजलं?"

कोडिबा दिवस भर काबाड कष्ट करी, तरी पण त्याला महिन्याला दोनशे रुपयांहून अधिक कमाई होत नसे. त्याच्या जवळ एक छट-गुष्ट बैलांची जोडी होती. तो नांगर चालवी आणि वजमदार ओशी त्यांच्याकडून वाडून नेई. म्हणून दुसऱ्याच्या बरी तोकरी करून अधिक पगार मिळवण त्याला गसत गसत!

त्याने तलाठ्याला सांगितलं-"जरा माझं ऐकाल? बडिलांची सेवा करण्याची चांगली नामांकित संधि आपणास मिळालेली आहे. ती आपण का गमाऊ इच्छिता?" बस म्हणून कोडिबा तेथून सटक्यात बाहेर पडला.

यानंतर गावच्या जमीनदाराने कोंडिवाला पाणी भरायला सांगितले, वंधाने ओषध कुटायला सांगितले. एका श्रीमंत माणसाने कोंडिवाला आपल्या घराचे परसू स्वच्छ करायला सांगितले. कोंडिवाने सर्वांना फाड-फाड उत्तरे दिली आणि घरी येऊन बसला.

तेव्हा कोंडिवाच्या आईने त्याला समजून सांगितले—“हे बघ, तुझ्या मामांनी निरोप पाठविला आहे की त्यांना आपली बैल-जोडी पाहिजे आहे. आताच बैल गाडीला जुंप आणि मामांच्या गाडीला जा.”

कोंडिवाने तासडतोड गाडीला बैल जुंपले आणि मामांच्या गाडी निघाला.

कोंडिवा शेजारच्या मादच्या सीमेवर पोचला होता. इतक्यात एका पैलवानाने येऊन गाडी थांबविली, आणि कोंडिवाला गाडीतून उतरायला सांगितले.

कोंडिवा त्या पैलवानाशी दोन हात करणार होता, पण थोड्या अंतरावरून एक माणूस ओरडला—“भी या गावचा प्रमुख आहे. तो कोण द्वे तुला माहित नाही? आता मुकाट्याने घरची वाट घर खाले!”

पैलवान गाडी येऊन निघून गेला. विचारा कोंडिवा भगतिक होऊन पाय आपटत आपल्या मामांकडे गेला आणि बडलेला सर्व प्रकार सांगितला.

“तो बहुतेक पैलवान मल्लवर्मा असावा. हल्ली त्याच्या कारवायांना काही मर्यादा राहिली नाही!” एक दीर्घ नवास घेऊन कोंडिवाचे मामा म्हणाले.

“कोंडिवा थोड्या दीनवाणीने मामांना म्हणाला—“काही करा. माझी गाडी आणि बैलजोडी मला परत मिळवून द्या.”

कोंडिवाच्या मामांनी स्पष्टपणे सांगून टाकले—“हे बघ, हे काम माझ्याच्याने होणे अव्यक्त! मल्लवर्मा मोठा भयंकर माणूस आहे. रसा तो या गावातल्या लोकांच्या वाटे सहवा जात नाही. पण त्याच्या तोंडी लागण्याचा परिणाम काय होईल कोण जाणे!”

“या गावात कोणी अनुभवी वडीलधारी माणसं नाहीत का? कुणावर भयंकर झाला तर त्याचे निराकरण कोणी करीत नाही?” कोंडिवाने अमळ आवेशानत येऊन विचारले.

“नाहीत असं नाही. पुष्कळ लोक आहेत. खरी गोष्ट अशी आहे की मल्लवर्मा उग्रपंड असला तरी या सर्व लोकांशी त्यांचे वागणे चांगले आहे. त्यांचे म्हणणे तो मानतो. त्यामुळे त्यांचे सर्व काही चालते. गावातील वडीलधारी माणसं त्याचीच बाजू उचलून घरील.” कोंडिवाच्या मामांनी समजाऊन सांगितले.

“याचा अर्थ असा की मला माझी गाडी आणि बैल परत मिळणार नाहीत!” व्याकुल होऊन कोंडिवाने विचारले.

“का नाही? एक उपाय आहे बघ. आमच्या गावातली अनुभवी माणसं आमच्या सारख्या सामान्य लोकांच्या दुःखांकडे लक्ष देत नाहीत. पण वडीलधारा माणसांवर ते जन्माय होऊं देणार नाहीत. तुझ्या गावातली काही ज्येष्ठ मंडळी इथे आली आणि त्यांनी तुझी बाजू मांडली तर काम होऊ शकेल.” कोंडिवाच्या मामांनी उपाय सांगितला.

कोंडिवा एकदम निराश झाला. आपल्या गावातील वडीलधारा लोकांशी आपले संबंध कसे आहेत ते कोंडिवाने मामांना सांगितले.

मामा आश्चर्याने म्हणाले—“कोंडिवा, तू अंत का केलेस? बघ, मल्लवर्मा

बांधोबा

उद्बुध स्वभावचा असला तरी आपल्या गोड वाणीने तो सर्वांना प्रिय झाला आहे. तुम्हा सारख्या कष्टाळू तरुणाला तर सर्वांनी मानसं पाहिजे. आता मला केवळ एकच उपाय दिसतो आहे. तू आपल्या गावी जाऊन सर्वांची क्षमा माग अथवा मल्लवर्माचे पाय धर. तुझं काम होऊ शकेल!”

“पाय धरण्याचे असतील तर मी आपल्या गावातल्या वडिलपान्यांचे घरीन.” असे म्हणून कोडिबा तडक आपल्या गावी परत आला नि प्रथम तलाठ्याचे घरी गेला. तलाठ्याने डोळे बंदारून विचारले— “का रे, आता तुझं इथं काय काम? जा,

आलास जसा परत जा. सैन्हा मस्तीत होतास नाही का?”

कोडिबाने तलाठ्याला लोटांगण घातले. म्हणाला—“आपण मला क्षमा करावी. माझी चूक झाली त्यानेली! आपणा सारख्यांची मी काही सेवा केली तर पुष्कळ बदरी पडेल. आपल्या परमपूज्य पिताजींची सेवा करण्याची चासून आलेली संघि मी माझ्या मूर्खपणाने गमावली. आपण मला पगार देण्याची आवश्यकता नाही. आज पासून मी आपल्या वडिलांची सेवा करायला तयार आहे.”

तलाठी आता शांत झाला होता. तो म्हणाला—“कोडिबा, तू हे काय म्हणतो आहेस? सकाळी दू जे काही बोललास, त्याने माझे डोळे उघडले. संपत्तीच्या गर्वात मी आपले कर्तव्यच विसरलो होतो. खरं म्हणजे माझ्या वडिलांची सेवा मी स्वतःच नको का करायला? त्यांची सेवा दुसऱ्या कोणाकडून करून घेणं ही गोष्टी चुकच आहे!”

कोडिबा वशाच प्रकारे पाटील, अकीनदार, वेष्ट आणि त्या श्रीमंत माणसाकडे गेला आणि त्याने सर्वांची क्षमा मागितली. सर्व जण केवळ आपला राग विसरून गेल असे नव्हे, तर त्यांना ही गोष्ट ही पटली की चूक त्यांचीच आहे.

यानंतर एक आठवडा भर कोडिबा सर्व गावकऱ्यांची अत्यंत प्रेमाने वागला. कोडिबातील हा बदल पाहून सर्वांना संतोष झाला, ते त्याची तोंड भरून स्तुति करू लागले. कोडिबामधील हा बदल म्हणजे सोन्यात सुगंध!

आता कोडिबा सख्त शंजारच्या गावी जाऊन मल्लवर्माच्या घरी गेला. तो बाहेरूनच म्हणाला—“पितृ मल्लवर्मा, मी आपली वेत्तांची जोडी घेऊन जाण्यासाठी आलो आहे नुसताकडे! चर, पडकन गाडीला बेल जुनू दे बरं!”

मल्लवर्मा बराचच आश्चर्य झाला नि कोडिबाला ओळखून म्हणाला—“तू कोणा बरोबर बोलतो आहेस माहीत आहे न?

गाडी पाहिजे असली तर माझ्याशी कुस्ती करावला ये. मला हरव, अन् घेऊन जा मग तुम्ही गाडी आणि बेल.”

“बरे, तुला हरवण्यासाठी कुस्ती कशास पाहिजे?” असे म्हणत कोडिबाने मल्लवर्माच्या छातीवर नि तोंडावर जोरदार ठोस मारले, पाठीत गुदे घातले—आल, मल्लवर्मा चारी मुंडे चिद्!

यानंतर कोडिबाने मल्लवर्माची मानभट्ट पकडली आणि हात फिरवत घमका दिली—“बरे, रोज नावाडकण्ड करणारा मी, तुम्हासारख्या आळशी माणसाची साकत ती काय माझ्यापुढे? खल हट....” असे म्हणत कोडिबा आपल्या गाडीवर जाऊन बसला आणि आपल्या सामाकडे

माऊन त्यांचा सवें हुकीमत सांगितली. "अरे, मी तर तुला गावातल्या वडिल-बाऱ्या माणसांना घेऊन पायला सांगितलं होतं! तू एरुटाच कसा आलास?" मामाने विचारले.

"मल्लवर्माळा! जरा धिक्कावला मी एकदाच पुरेसा आहे, मामाजी! गावातल्या ज्येष्ठ मंडळींना उगाच कशाचा वास घावचा?" हुंसत हुंसत कोंडिवाने मामांच्या प्रश्नाचे उत्तर दिले.

"जर कुस्तीत तू मल्लवर्माजी सामना करू शकत होतास, तर हे काम अगोदरच का नाही केलंस?" मामाने शंका व्यक्त केली.

मल्लवर्माळा गावच्या वडिलबाऱ्या बापयांचे सहकार्य आहे. माजी स्वतःची हाकत आजमावण्यापूर्वी यला ही आपल्या गावातील ज्येष्ठ मंडळींचे सहकार्य मिळवायचं होतं. आता ते राम मो करून आले. आता आपल्या गावचे ज्येष्ठ

मंडळी माझ्या गावी पोचली आणि माझ्या बऱ्या तक्रार करू लागली तरी म्याय माझीच बाजू घेईल." कोंडिवाने गर्वाने मामांना आश्वासन दिले.

मागा अधिवानाने बोलू लागले- "आपल्या तोंडावर नियंत्रण असले तर कोणी ही आपल्याला सहानुभूतीने समजून घेईल. ज्याची बाजू त्याच्याची असते. त्याला त्यास मिळविण्यासाठी तोंडावर काजू ठेवावा लागतो. आपल्या मार्गदर्शी म्हण आहे- 'आपण चांगले तर जग चांगले.' आता हे सत्य तुला चांगले समजले म्हणायचं. तू आता अधिक कुशल बुद्धिचा झाला आहेस! मो लवकरच झुप्या लग्नाचा सुरुवा निश्चित करून तुला काढायला, आता मला खूप आनंद झाला आहे."

कोंडिवा परी आला आणि आईला घडलेलं सर्व सांगितलं. ती पण खूप झाली. मावाच्या मुलाशी कोंडिवाचं लग्न झालं आणि ते दोघे सुखपूर्वक जीवन जगू लागले.

वैद्याची जन्मदारी

पर्वत राज्यात उत्तम शास्त्री नावाचा एक वैद्य राहात असे. कुशल वैद्य असल्यामुळे तो चांगलाच लोकप्रिय होता. त्या राज्याच्या शेजारी पुष्प देश होता, पण पा दोन देशात चांगलेच शत्रुत्व होते. पुष्प देशचा राजा होता व्याघ्रसेन. त्याने दोनदा पर्वत देशावर आपले आधिपत्य स्थापण्याचा प्रयत्न केला, पण दोन्ही वेळी पर्वत देशाचा राजा शिवप्रभू याने त्याच्या बर मात केली. व्याघ्रसेनला पळून जावे लागले.

दोन्ही राज्यांच्या सीमा-प्रदेशात राहणारे लोक आशायी पडले की उपचारासाठी उत्तम शास्त्रीकडे येत.

एक दिवशी राजा शिवप्रभूने वैद्यराज उत्तम शास्त्रीकडे निरोप पाठवला- "शत्रु देशातील प्रजेची सेवा करणे जर आपण बंद केले नाही तर आपल्याला कठोर शिक्षा भोगावी लागेल!"

तरी पण उत्तम शास्त्रीने पुष्प राज्यातील प्रजेला औषधोपचार करणे सोडले नाही. राज्यकारभाराच्या कामात गुंतल्यामुळे शिवप्रभू काही काळ ते सर्व विसरून गेला.

सुमारे एक महिन्यांनंतर शिवप्रभू शिकारीसाठी जंगलात गेला. शिकार करत आल्यावर आपल्या रथात बसून तो राजधानीकडे पायला निघाला. रस्त्यात एका तिकाणी त्याला उत्तमशास्त्री बसला. आपल्या दोन शिष्यांसह वैद्यराज जखमी-बुडीच्या शोषात होते.

राजाला आपण वैद्याला विलेला आवेश आठवला. राजाने आपल्या बरोबरच्या घोडेस्वारांना विचारून हे जाणून घेतले की वैद्यराजांनी अजून शत्रुच्या देशातील प्रजेला औषधोपचार करण्याचे आपले द्यत सोडलेले नाही.

एवढ्यात उत्तम शास्त्री आपल्या शिष्यांसह राजा जवळ पोचला आणि त्याला नमस्कार केला. शिष्यप्रभुने रागा-रागाने सांगितले—“आपण एक कुशल वैद्य आहात हे मी जाणतो. पण माझ्या आज्ञेचे पालन न करता आपण राजाच्या देशातील जमिनेची पण सेवा करीत आहात. हा देशादेश आहे, व मी याबद्दल आपणास शिक्षा देणार आहे.” राजाने सेमिकोना हुकुम दिला की उत्तम शास्त्रीला बंदी बनवून राजधानीत घेऊन जाण्यात यावे, आणि राजा राज-महालाकडे जायला निघाला.

थोडे दूर गेल्यावर राजाच्या रथाच्या एका चाकाचा खिळा निघून गेला पडला. रथाचे चाक सुट्टे होऊन जवळच्या झाडात जाऊन पडले. रथ आडवा होणार होता, पण सारख्याने शिताफीने रथातून उडी मारली व रथ सावरण्याचा प्रयत्न केला. तरी पण राजा रथातून खाली पडला. त्याला खांद्यावर व गुडघ्यांवर जखमा झाल्या. ते दृष्ट पाहून उत्तम शास्त्रींनी सेमिकोना

सल्ला दिला—“तुम्ही राजाला पोटाघात करून मारून घरी पोचविण्याची व्यवस्था करा.” उत्तम शास्त्री आपल्या शिष्यांसह पुढे गेला. राजा वैद्याच्या घरी पोचताच त्याने जखमा घटून स्वस्थ केल्या आणि औषध लावून राजाची मलम-पट्टी केली. एवढे करून वैद्य घरात निघून गेला.

शिष्य म्हणाला—“यहाराज, वैद्य औषधोपचार करताना मित्र-शत्रु ओळखत नाही.”

उत्तम शास्त्रीच्या शिष्याच्या विज्ञानातील सत्य राजाला समजले. आपल्या घराबाहेर निघालेल्या उत्तम शास्त्रीला पाहून राजा म्हणाला—“वैद्यराज, आपण आपले वत चालू ठेवावे. रोग्याची चिकित्सा करताना तो मित्र आहे की शत्रू हे पाहण्याची आवश्यकता नाही. या कामी आपणास काही मदत लागली तर मला निरर्थक पाठवावा.” असे सांगून राजाने आपला कंठहार काढून उत्तम शास्त्रीला भेट दिला आणि राजा आपल्या सहकाऱ्यांसह राजधानीकडे परतला.

फार प्राचीन काळी मुसंफळ कौशांदी राज्यावर राजा सूर्यसेन राज्य करीत होता. सूप वर्षांनंतर त्याला एक मुलगी झाली. राजा फार आनंदला! राजकुमारीचे नाव मुलोजना असे ठेवले, अन् राजा तिचे फार प्रेमाने लालनपाळन करू लागला. राजाला तरीही काळजी होतीच की आपल्याला मुलगा नाही; पण आपल्यामागे राजकन्येचा संभाव्य कोण करील? शेवटी याच चिन्तेने झुन्न झुन्न राजा मृत्युमुखी पडला!

लावण्याची साणच बऱ्या अनुपम सुंदर मुलोजनेची विवाह करायला वनेक राजपुत्र परत भागे. मुलोजनेने त्यांना बोलावून घेऊन विवाहाच्या बाबतीतला आपला पसल पडेना. विवाहाच्या इच्छेने आलेले

सर्वत्र राजपुत्र केवळ तिच्या सौन्दर्याला अन् अनुल संपत्तीला भाळून आले होते. अशा लोभी राजकुशाची विवाह केला तर प्रजेचे कल्याण होणे अशक्य आहे अशी मुलोजनेची खात्री होती. म्हणूनच तिचे निश्चय केला की विवाह करायचा तर शासन कार्यात दक्ष, विवेकी, अत्यंत साहसी व पराक्रमी आणि परोपकारी अशाच तरुणाची करावची!

याच काळात राजकुमारीला सर्व तऱ्हेचे शिक्षण देणारे तिचे गुरू दरबारी पंडित मुष्ठाकर आपली तोंडवाचा भाटोपून राज्यात परत भागे. मुलोजनेने त्यांना बोलावून घेऊन विवाहाच्या बाबतीतला आपला पसल पडेना. विवाहाच्या इच्छेने आलेले

“वांदोना”

अशा राजकुमाराची निवड करण्यासाठी त्यांची मदत मागितली.

आचार्यांनी तिला सांगितले "मी तुला पाच प्रश्न देतो. त्या सर्वांची उत्तरे जे बरोबर देईल त्याच्याशी तू लग्न कर. तयार!"

गुरुजींच्या आदेशानुसार सुलोचनेने तबंदी पिटवली अन् देशेदेशीचे राजकुमार निवाहाच्या आशेने कोशाबोळा येऊन पोचले. परंतु त्यापैकी एकाही राजकुमाराला पहिल्याच प्रश्नाचे बरोबर उत्तर देता आले नाही अन् बिचारे एवढेच तोंड करून आपापल्या देशी परत गेले!

एके दिवशी नेपाळचा राजपुत्र धीरसिंह सुलोचनेला भेटावला गेला अन् त्याने तिला आपला पहिला प्रश्न ऐकवण्यास हांगितले.

"तेत्या काही वर्षात या राज्यात नेहमीच हे शब्द ऐकू येत असतात—'एकदा मी पाहिले, पुन्हा पहायची माझी इच्छा आहे' हे शब्द कोठून ऐकू येत असतात? त्याचा अर्थ काय? हाच माझा पहिला प्रश्न" सुलोचना म्हणाली.

धीरसिंहाने मावर विमली केली— "राजकुमारी मला एका आठवड्याचा अवधी मिळाला तर मी या प्रश्नाचे उत्तर देऊ शकेन."

सुलोचनेने ही गोष्ट मान्य केली. आपल्या जीवघात साहस व पराक्रमात्मक महत्त्व देणाऱ्या धीरसिंहाने ताबडतोब मोठ्या उत्साहाने घोड्यावर मांड ठोकली आणि ती पूर्वे दिशेकडे प्रयाण करून अखेर एका जंगलात पोचला. तेथे दोन कोवळे रडत असलेले त्याला दिसले. धीरसिंहाला पशु पक्ष्यांची भाषा कळत असे. तो लगेच घोड्यावरून उतरला व रडणाऱ्या त्या कोवळ्यांकडे जाऊन त्याने विचारले— "तुम्ही का रडत आहात?"

"पेथून थोड्याच अंतरावर एका गुहेत एक गेंडा राहतो. तो आमच्या पिल्लांना नेहमीच पायाने तुडवून मारून टाकतो.

त्यामुळे आम्ही संतानसुखाला वंचित राहिलो आहोत" कोवळ्यांच्या त्या जोडप्याने आपले रडण्याचे कारण सांगितले.

धीरसिंह ताबडतोब त्या गुहेकडे निघाला. त्याने नर-कोवळाला रस्ता दाखवण्यासाठी बरोबर घेतले. गुहेत गेंडा आरामात शांत झोपला होता! 'झोपलेल्या प्राण्यावर तलवार चालवणे योग्य नव्हे' असा विचार करून धीरसिंह जवळच्याच एका झाडावर चढून बसला. थोड्या वेळाने गेंडा झोपेतून जागा झाला आणि गुहेबाहेर आला. त्याला पाहून धीरसिंहाने एकदम झाडावरून त्याच्या बगावर उडी मारली आणि कुऱ्हाडीने सचाखच चार फक्त गेंड्याचे मस्तकच त्याने फोडून टाकले. गेंडा चडकडून मरून गेला.

धीरसिंहाचा हा पराक्रम पाहून कोवळ्याचे जोखे खूप झाले. कोवळा म्हणाला— "राजपुत्रा, तुझे हे उपकार आम्ही जन्मात विसरणार नाही. सांग, तू या जंगलात कशामाडी आला होतास? कारण कळले तर आम्हीही यथाशक्ति तुला मदत कर." धीरसिंहाने आपल्या आगमनाचे कारण त्यांना सांगितले.

"आम्ही ही त्या आवाजातून ऐकले आहे परंतु ते शब्द कोठून ऐकू येतात याबद्दल आम्हाला स्पष्ट अशी काहीच

कल्पना नाही. तरीही मला वाटते, की तुझ्यासारख्या पौराला अशक्य असे काहीच नाही. हे जंगल ओलांडून तू डावीकडे वळ. तू नक्कीच विजयी होशील." इतके बोलून कोवळ्याच्या जोडप्याने धीरसिंहाला निरोप दिला.

जंगल चार करून धीरसिंह पायीच झाडासुडपांनी नरलेल्या एका सपाट प्रदेशात पोचला. आराम करण्यासाठी तो एका झाडाखाली बसला. तेथे त्याला दोन साप दिसले. त्यातला मोठा सर्प छोट्या माफाला खाऊ पहात होता. छोट्या सापाचे रक्षण करण्याच्या हेतूने धीरसिंहाने ध्यानातून तलवार उपचाली. इतक्यात

वासावे; यातच तुमचं कल्याण आहे'' असे सामून धीरसिंहाने त्यांना यासंबंधी बरेचसे दृष्टान्तही दिले.

धीरसिंहाचे बोलणे ऐकून दोन्ही गन्धर्व प्रसन्न होऊन म्हणाले-''आमचं जुनं धातूच घालवून तु बाम्हा दोघात मैत्री घडवून आणलोस, हा तुझा उपकार आम्ही कधीही विसरणार नाही. तुला आमच्याकडून काही मदत हवी असेल तर सांग, आम्ही जरूर करू. त्या निमित्ताने आम्ही तुझे थोडेसे उत्तरार्ध होऊ शकू''

धीरसिंहाने आपले त्या भागास येण्याचे कारण त्या गन्धर्वांना सांगितले.

''आम्हीही ते बोलणे ऐकले आहे. इथून थोडा पुढे गेल्यास आणि उजवीकडे वळल्यास की तुला एक तलाव दिसेल. अन् नंतर काय करावचे हे तुला तिथे पोचल्यावर आपोआपच कळेल. तू त्वकीच विजयी होशील आपल्या कार्यात!'' असे म्हणून धीरसिंहाला आशिर्वाद देऊन गन्धर्व अदृश्य झाले!

गन्धर्वांनी तांगितलेल्या नागांनी जाऊन धीरसिंह तलावापर्यंत पोचला. विश्रुती घेण्यासाठी तो तलावाकाठी एका खडकावर बसला. त्याच वेळी तलावातून एक मत्स्य-कन्या बाहेर आली आणि धीरसिंहाचा हात पकडून त्याला ती पाण्याच्या बात घेऊन

गेली. तलावाच्या आत एक विस्तृत बगीचा होता. दूर काही झरे वळवळ आवाज करत वहात होते. विविध शाई-वेली फळा-फुलांनी भरून जाऊन सुंदर दिसत होत्या! तळची जमीन इतकी छान हिरवीगार दिसत होती की जण काही खाली पावून जडवले बाहेत! उद्यानाच्या मध्यावर एक विशाल भवन होते. मत्स्य-कन्या धीरसिंहाला त्या भवनात घेऊन गेली आणि एका फिनाल मंडपात असणाऱ्या राजखिचन सिंहासनावर तिने त्याला बसवले. धीरसिंहाला तिने पेला भर दूध दिले. मंडपाच्या चारी बाजूंना चार सुंदर रमणीची चित्रे जमाने लावलेली होती, परंतु एक स्थाव रिकामे होते. मत्स्य-

कन्येने चटकन एक चित्र काढून ते रिकामे स्थान भरून टाकले.

धीरसिंह त्या निर्जन महालातून बाहेर निघून आला. भूकने व्याकुळ झालेल्या धीरसिंहाने फळे तोडून खाल्ल्या, परंतु त्याची भूक भागोना; झऱ्याचे पाणी तो प्यायला, पण त्याची तहान मिटेना!

सूर्यास्त होऊन चांहीकडे श्रवण पसरला, म्हणून धीरसिंह परत त्या मंडपात गेला. त्याने मंडपात पाऊल ठेवल्याबरोबर तिचले सारे दिवे आपोआप पेटले. भितीवर असलेल्या चित्रातल्या पाचही तरुणी सजीव होऊन धीरसिंहाला आरी बाजूंनी घेऊन नाचू व गाऊ लागल्या! रात्रभर नाच-गाणे करत सकाळ झाल्याबरोबर त्या

चांदोचा

दोन्ही साप अदृश्य होऊन त्या जागी दोन गन्धर्व दिसू लागले!

धीरसिंहाने त्यांना विचारले-''तुम्ही लोक कोण आहात? एकमेकांना का सतावत होता?''

छोटा गन्धर्व म्हणाला-''मी लहानपणी माच्या बाबतीत काही चूक केली होती; तेव्हापासून त्याचा बदला घेण्याच्या प्रयत्नात असतो हा! मग संधी मिळेल तेव्हा मला त्रास देत असतो.''

''अनवधानाने कोणी काही चूक केली तर मोठ्या माणसांना त्यांना नेहमी क्षमा करावी. म्हणून मला वाटतं, तुम्ही आपलं जुनं शत्रूच मोडून एकमेकांशी प्रेमाने

त्याने केला. परंतु एकाही खोलीचा दरवाजा ती किल्ली उघडू शकली नाही. सवटो एक खोली राहिली अन् आश्चर्य म्हणजे नेमक्या त्याच खोलीचा दरवाजा त्या किल्लीने उघडू शकला! त्या खोलीत एक छोटीशी लोखंडी पेटी ठेवलेली त्याला दिसली, पण पेटीला कुळूप लावलेले होते. त्या कुळूपाच्या किल्लीसाठी त्याने सवूषं खोली घुटून पाहिली; पण काही उपयोग झाला नाही! तो अजूनही खोलीत इकडेतिकडे फिरत होता, तितक्यात अचानक त्याचा पाय एका खुंदीवर पडला. ती खुंदी जमिनीत समपातळीनेच बसवलेली होती. ती कळ दाबली जालाच मोठा आवाज करत ती पेटी फटकन उघडली गेली. त्या

पेटीत एक ताम्रपट होता. ताम्रपट हातात घेऊन धीरसिंहाने तो वाचून पाहिला. त्यावर लिहिलेले होते—“इथे सर्वत्र जादू भरलेली आहे. या उद्यानाच्या मध्यावरील सुवर्णवृक्ष जो समूळ उपटू शकेल, त्यालाच ही सर्व जादू कळेल.”

धीरसिंह मोठ्या उत्साहाने उद्यानात गेला. ताम्रपटावर लिहिल्याप्रमाणे त्याला उद्यानाच्या मध्यावर एक सुवर्णवृक्ष दिसला, परंतु खूप प्रयत्न करूनही धीरसिंह तो वृक्ष जरासा सुद्धा हलवू शकला नाही! थोड्या वेळात त्याची दृष्टी मोठ्या वृक्षा जवळच

असेलेल्या उंद्या त्वणरोपटवावर पडली. त्याने ते रोप उपटून काढले अन् दुसऱ्याच क्षणी वडाकड आवाज करीत तो मोठा स्वर्ण वृक्ष घरापासो झाला! तो नावाज महान होऊन धीरसिंह बेगूड होऊन झाली पडला. थोड्या वेळाने तो शुद्धीवर आला अन् त्याने डोळे उघडले, परंतु ते उद्यान अन् तो मंत्रपत्र वगैरे सर्व कोठे होते! सर्वत्र नाहीसे झाले होते. परंतु रात्री त्याला विसलेल्या स्त्रिया आता आजतच त्याच्याजवळ आल्या अन् त्याला वेढून गर्भ्या राहिल्या.

धीरसिंहाने त्यांना विचारले—“तुम्ही सर्वजणी कोण आहात? ही सर्व कसली जादू आहे?”

“इथून दहा कोसावर असलेल्या मायबती नगरच्या वाम्ही राजकन्या. उपवर झाल्यावर आमचे विवाह करून देण्याबद्दल वाम्ही आमच्या पित्याजवळ आग्रह धरला. आमच्या अशा घाई करण्यावरून पित्याने रागवून आम्हाला या नादमहालात कैद केले. वाम्ही आमच्या अपराधाबद्दल क्षमा मागितली, तेव्हा ते म्हणाले—“जो सौर पुरुष तुम्हाला या जादूतून मुक्त करील तोच तुमचा पति वनेल.” खूप काळानंतर ही जादू तोडणारे आपणच आहात, तेव्हा आता आपणाला आमच्याशी विवाह केला पाहिजे.”

पाचही मुली एका स्वरात म्हणाल्या. “मी आता एक विशेष समस्या सोडवण्यासाठी इकडे आलो आहे. लवकराच

बांदोबा

विचारही करायला सध्या मला नव्हत नाही मी आता तुमची इच्छा पूर्ण करण्याच्या पोरनेखनात आहे, माफ करा मला ' अम - म्हणून श्रीराम हे तेथे पुढे निघाला

तो पाड्यावर पुढे गेला असेल तसेल नवक्यात व्हाला शब्द एक आला- " एकदा मी पाहिले कुत्रा पहायची माशी इच्छा आहे!" श्रीराम हे एकदम जागीच उभा राहिला धाडा वेळ! जन्म तो त्या विजेने पुढे निघाला. त्याला एका झाडा-खाली बसलेला एक बुबळ आणि हाडांच्या समष्टीभासारखा दिसणारा एक राजकुमार दिसला

श्रीरामाने त्याच्या जवळ जाऊन त्याला विचारले- "तू कोण आहेस अन् असा का होय-दीन अवस्थेत इथे बसला आहेस?"

राजकुमार उत्तरला- "इथल्या जवळच्याच जादू-महालात प्रवेश करणाऱ्या अनेक राजकुमारांपैकीच एक मीही आहे तेवल्या राजकुमारी पेढी एकीला पाहून मी

वेदाबन्दी अन् तिच्याशी विवह करव असे माझ्या मनात घेतले, पण मी जवळ गेवा अवघड बाहेर आलो तेव्हाच मला एवढा त्यात आन जाण्याचा रस्ताच मी विसरला मला ज्या राजकुमारी ववाह करायच इच्छा होती, तिचा मी एकदाच पाहिले पण पुन्हा एकदा तिला पहायची माझ इच्छा तशीच राहिलेली

ते ऐकून श्रीराम हे त्या राजकुमाराला घेऊन या महालात गेले आणि त्यान त्या राजकुमारी त्याचा विवाह लावून दिला यानंतर श्रीराम हे कोणाचीत पाचले आणि मुलीचलेला बटून त्यात तिला सर्व हकीकत माहितकी लिच्या पहिल्या प्रस्ता- अन्तर त्याने बरोबर दिले

सर्व हकीकत ऐकून मुलीचलेला म्हणाली- 'होय माझ्या पहिल्या प्रस्ताचे इत बरोबर आहे ते जाळ ही आता एक यामने बन्द दाल आहे दुसरा प्रश्न मी उद्या विचाराने अस म्हणून मुलीचलेला श्रीरामाचा निराप घेतला

प्रतिज्ञा-बंध

दुर्दान्तशयो विक्रमादित्य झाडाकड परत आला झाडावरून स्थाने प्रेत उतरवून खांचावर टाकले आणि नेहमीप्रमाणे मीन हाऊन तो स्मरणाताकड चालू लागला प्रताप म्हणणारा वेताळ त्याला म्हणाला- "राज, तू बहुधा एकाद्या अतमर्थ माणि भुलं माण माच्या ताकडीत सापडून भुलं जेते रहात असल्या या स्मरणाने जशा घड्याराची संचार करत असला पाहिलंय-या विचाराने मला तुझी फार दया येत आहे त्याला तू असे वचनही दिले असावंस की तू त्याच कास मक्की बरोबर करून देशील. पण अनेकदा श्रेष्ठ नीतिज्ञ आणि विवेकी माणस ही काही वेळा विविध परिस्थितीत स्मरणाच्या आहारी जाऊन दिसला बन्द पाळत नाहीत- प्रतिज्ञाभंग करतात याचे उदाहरण म्हणून मी तुला बज्रदेहाची गोष्ट सांगतो. आपण अम विसरण्यासाठी तू ही गोष्ट एक

वेताळाच्या गोष्टी

वताळी भाट हांग लागला-मिथुन
देशाचा राजा मिहभुपाल याला सुचिना
नावाची एकुलता एक मलगी हानी तो
अखन लायवयली हानी मिहभुपाल
आपल्या या कन्याच्या लालाच्या प्रयत्नात
आहे अली खानमी कळली तेव्हा अनेक
राजकुमारानी आपापल्या हुताकरणी
आपण तिच्याशी विवाह करण म इच्छेक
असल्याबद्दल सैदेश पाठवला

गरनु मुत्रिधाने आपल्या पिण्याच्या
वाणच्याही निवडीकडे लक्ष न देता प्रसिद्ध
कली की- स्वतःला पराक्रमी आणि वीर
सिद्ध करून दाखवणाऱ्या लक्षण शीघ्र मी
विवाह करीन

ह्या देशाचा अथो भानुनयना याला
चन्द्रवर्मा नावाचा मुलगा होता मजी
घुले आणि स्वार्थी होता तर त्याचा हा
मुलगा असमर्थ आणि भयान होता
चन्द्रवर्माच्या मनात विचार आला कि
काहीतरी उपाय करून आपण राजकन्याची
विवाह करावा आपला हा विचार त्याने
आपल्या पिण्याला सोचून दाखवला

मन्त्री भानुवर्मा न पोडा विचार करून
म्हणाले- मग एक छोटसं माहुम कर
आपल्या राज्याच्या पूर्वे समवेर एक वाघ
हत्ती मणसाकडे संहार करीत आहे तू
त्या वाघाला मारायचा प्रयत्न कर जर
तू त्याला मारू शकलास तर मुक्ताणीशी
तुला विवाह झालाच असे समज "

चन्द्रवर्मा वाघ रड्यात असल्या जंगलात
तर जाऊन पोचला पण जंगलात आतला
धुमायचे धंय काही त्याला करवना त्याच
वेळी एक भीमकाय मणस एक भय
मोठ्या वाघाला वाघावर राकून येत
अचलला त्याला दिमला

त्याला पाहून चन्द्रवर्मा बकितच झाला
त्याने विचारला- कदा इतक म मारा
या आगालाच्या माणसाचा मारून खाणाऱ्या
वाघ हाच काय? तुजवळ तर काही
हत्यार दिसत नव्हती? विन हत्यार न
मारात तर कस याला?

एवढे तो भीमकाय माणूस हसून
म्हणाला याला नाच दाखवत इथून
पुढे असमर्थ अन भिण्या प्राण्यांवर
कधीही हत्यार चालवणार नाही -अशो
प्रसिद्धा करूनच पचकगिरीच्या वाहेर पडले
आले जंगलाच्या नाटवर या बापाचे मग
अहमर्ष म्हणत माझ्या मुठीच्या एकाच
डोक्यात त्याला खोस केले अन आपल्या
बाघावर राकून त्याला घेऊन आलो
आहे

हे एकल चन्द्रवर्माने एकदम वज्रदेहाच्या
पायावर लोळण पतली आणि त्याला
विगळी केली-"महाराज हा मुबदा जर
आपण मला देऊन टाकलात तर मी राजाला
दाखवून मी त्याच्याकडून काही ना काही
बाईस मिळवीन मी शिवा आहे स्वतःच
तलवार चालवण्याचे धाडस नाही
पाडायत "

चन्द्रवर्माकडे घुणजे भरलेल्या नळरेने
पहात वाघाचे धूड तिथेच जमिनीवर ठाकत
वज्रदेह तेथून निघून गेला

चन्द्रवर्मा नेतर ते वाघाचे प्रत घेऊन
राजासमोर येऊन पोचला आणि म्हणाला-
महाराज, मी हा वाघ मारला आहे
आपणच सांग, माझ्यासारखा साहसी
आणि पराक्रमी वीर कोणी असू
शकला?"

राजाने आपल्या बाटावली हिच्याची
जगली कावून चन्द्रवर्माला बसित देत
म्हणाले-"तू जर वाघ मारून स्वतःला
पराक्रमी समजत असशील तर ज्या
लोकांनी किम्वं राज्य जिंकली अन अनेक
राखसांचा वध केला, त्यांना काय नाव
दावं वर?"

राजाचे बोलणे ऐकून चन्द्रवर्माचा चेहरा
पाडरा पडला त्यानेतर धरी जाऊन त्याने
सारी हकिकत आपल्या बडिलाला ऐकवली
त्याचे सर्व बोधन ऐकून मन्त्र्याने आपल्या
मुलाला मन्त्रा दिला की- तू नावडतात
गुप्तहेर पडवून वज्रदेहाला शोधून काढ
आणि त्याच्यावर चांगली पाळत ठेव

राहीनर नुका राजकुमारीची प्राप्ति होणार नाही

चन्द्रवर्मान गुप्त हेरागार्फन वज्रदेह वा एता कादला आणि त्याच्यावर पाळत ठेवण्यासाठी त्यान दोन गुप्त हर नेमले

एक दिवशी वज्रदेह एका डोंगराळ भागातून वाठसा असता त्याला एका हुंहुन शनव एकू भाळ- माझ्या गृहेवकन तुह माझ्याकी हिममळ कोण करत आहे? पत्र निघव'

वज्रदेहान गृहेकड नजर टाकली तेव्हा हुंहुन गजबल रावाचा राक्षस हातान कुहाड घेऊन येत असल्या त्याला दिसला त्यान एकदम जंप घेऊन राक्षसाच्या हाता-

तोल कुहाड हिमकड धतलं आणि गणासा वार करून त्याचे हात पाय कापून टाकले

इतकें झाल्यावर ती पुढे चालू लागला

हे सारे दृश्य गुप्तचर कुकन पहात होते त्याने ताबडलाच राजधानीत जाऊन चन्द्रवर्मा व नूवर्मा या दांभाना हे घुस काढवले भानुवर्मान ताबडलाच आपल्या मुलाचे काढ काढल आणि त्याच्या अंगावर इकड तिकड पाडघा जखमा करून त्याला राजाकड पाठवून दिले

राजाकड जाऊन चन्द्रवर्मा म्हणाला 'महाराज मी गजबल ताचाच्या कुप्ट राक्षसाची भिडली जन् घनचोर भुड करून धवटी मी त्याचे हातपायच कापून टाकले. आता झाला 'असामास्य वीर' म्हणायला दु काम पुरवें आहे ना?'

राजा हसून उत्तरला- 'तुझ्या अहत्या तुमच्या गोष्टीवर मी कसा विश्वास ठवू' एकदा मू आयच्याबरोबर नेगलात शिवा रोला आला होताच आणि नुसत्या एका अहत्याला पाहूनच बाबकन झाडावर चढून बसलेस! मला चांगलं वाटवतंय सर्व! ठीक आहे-तू सांगिलेले त्याच्या सत्या-भयनेचा पडताळा मी पाहीन दोन दिवस थांब."

त्यानंतर राजाने आपलं गुप्तहेर पाठवून गजबलाबद्दलची खरी बातमी आणायला

त्यांना सांगितलं दोन दिवसांच्या आतच भानुवर्माने बरो राईट बाकली

वज्रदेहाच शारीरिक सोडून पोसण आणि त्याचे शालातनापूर्ण वागण पाहून राजान आठलेल की हा नक्कीच एक पराक्रमी आणि महान वीर आहे राजान आता सुचित्रचा विवरात वज्रदेहाची करून देण्याची तयारी सुरू केली

परंतु दुसऱ्याच दिवशी राजसभेत मंत्री भ नूवर्मा राजाला म्हणाला- महाराज, आपल्या हा निर्णय झाला जरा अधिक घादून घेतला गेला अशाचा जस वाटत आपल्या राज्यातच पच्च हूनही पराक्रमी वीर असू शकतील की तेव्हा परकी निर्णय करण्यापूर्वी आपण काही कायचाचित अशा स्पर्धा घ्याय्या

मंत्र्यांच्या या म्हणण्याला सर्वांचाच खुजोर दिवला राजानही मग तशा आश-याची दबदी पिटवली

दुसऱ्या दिवशी त्या स्पर्धा व्हाण्यासाठी लाकाची खुप गर्दी लोटली परंतु गजबला माझ्या राक्षसाल लोळवणा यर वज्रदेहाची म्हणवला कोणाच पुढ येऊ घजना!

जवळजवळ एक ताप असाल निघून गेला आणि लाकाच्या गर्दीतून वाट काढीत चन्द्रवर्मा वज्रानक तळवार उचलून पुढे चाला आणि वज्रदेहाची भिडला' हे पाहून

राजा पुवराणी आणि तिच उपरिघत असलेलं सर्वच लोक आदरसयकित झाले

वज्रदेहान चन्द्रवर्माकड एकवार नुचलं तेने काहिल आणि आपल्या तळवारीन वज्रदेहाच्या तळवारीवर असा वार केला की ती त्याच्या हातातून मृतून दूर जाऊ पडली आणि उपरिघत सर्वांना वज्रदेहाचा उग्राहान जगभयकार केला!

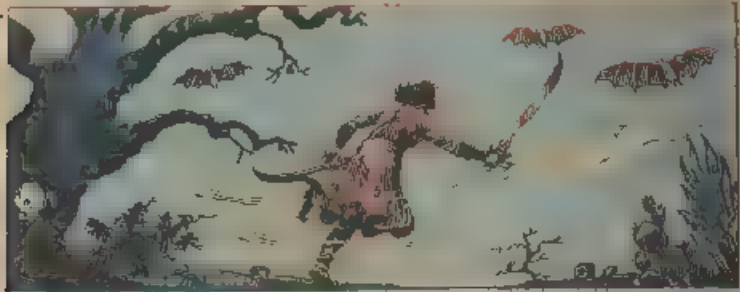
ही गोष्ट सांगून सा याजरा केगळ म्हणाला '२७ अर्थात स हमी पराक्रमी अशा वज्रदेहाच्या पराक्रमाबाबत आणि अत्यंत मिच्या अशा चन्द्रवर्माबाबत वहा माझ्या मनात विवध दया उत्पन्न झाला अममल आणि मिष्टा म क दहल

धृणा असणाथ वखदेहान चन्द्रवर्माचा भिन्नपणा माहान असूनही त्याच्यावर तळवारीचा वार का केला? हा त्याचा प्रांतशासन तर्क का? त्याच्या मनात सिधूर राजकन्या मुचिचशी विवाह करून तेथेच राजा बनवताच मोह तर उत्पन्न नाही झाला? यावप्रमाण वखदेहाचे धाडस आणि भासण्ये यांनी पुरेपूर जाणीव असूनही चन्द्रवर्मा त्याच्याशी लढायला उभा कसा राहिला? राजकुमारीशी विवाह करण्याचा निश्चय मनात असल्यामुळेच त्याच्या हातून इम्साहस आणि वीरतेची अशी गुणुक दिसली का? या शकाचे उत्तर माहीत असूनही तू दिसे नाहीस तर तुझे मस्तक कुटून म्याचे तुकडे तुकडे होतील."

घाबर विकसादिल्लाने असे उत्तर दिले— वखदेह आणि चन्द्रवर्मा यांच्या वागणुकी-बद्दल शका वयाचे काही कारणच नाही! दोघांतोही आपल्या नैसर्गिक प्रवृत्तीला अनुसरूनच वर्तणूक केली आहे वखदेहाच्या

मनात मित्रपणा आणि असमर्थता यांबद्दल जो धृणा होतो तिच्या प्ररणमुळेच राज-परिवाराची प्रतिष्ठा आणि देशाचे भावितव्य यांचा विचार करून त्याने चन्द्रवर्मावर आक्रमण केले. त्याचे हे कारण स्वायत्ति मूर्तीच दवळे आणि त्याने प्रतिभाभंगही केलेला नाही आता राहिली चन्द्रवर्माची गोष्ट! ती आख्यायिका पित्याच्या कारस्थानासाठी बळी पडली. चन्द्रवर्माला वाटले होते की वखदेहाच्या मनात मित्र्या साणनांजळूळ घुण असल्याने आपल्याला पाहून आपल्याशी न लढताच स्वतःचीच तळवार फेकून देईल, अन् जाक आपल्यालाच पराक्रमी समजतील; आपल्याला राजकुमारीचा स्वामही होईल! बस, इतकेच त्याने खरे कारण ज्वचानक उत्पन्न झालेले दुस्साहस अन् गौरवा वगैरे काहीही नाही!

अशा प्रकारे राजांचे मोठे मग हाताच वेताळ प्रतापमुढा अदृश्य होऊन पुन्हा झाडावर जाऊन बसला! (कल्पित)

खोटी स्तुति

शिवगिरी राज्याचा राजा विजयशैल याच्या दरबारात रमानन्द नादाचा मामूळ राजधानीच्या कोतवाल-पेशावर काम करीत असे. बापच्या स्तुतिपाठकांदर राजा विजयशैलची खास मर्जी तसे ही गोष्ट माहीत असताना हा कोतवाल सधो मिळेल तेव्हा राजाची अमाप स्तुति करी आणि अशा प्रकारे रमान राजाची विशेष मर्जी संपादन करून घेतली.

रमानन्द पेशाचा लोभी होता. राजाशी असणाऱ्या आपल्या निकट संबंधाचा फायदा घेऊन तो व्यापारी लोकांना कामेसाठी मोने दाखवून आणि बसक्या घेऊन त्यांच्याकडून मोठमोठ्या एकमा बसून करी तर काही मपराच्यांकडून लाख घेऊन त्यांच्या विक्षा आप करी. या सर्व गोष्टी राजाच्या मध्याभ्या लक्षात येत, पण राजाच रमानन्दावर विक्षा प्रप असल्याने

त्याच्याविषुद्ध काही कारवाई करायला तो धजत नसे.

एकदा दसऱ्याच्या उत्सवाच्या निमित्ताने राजधानीत नाटके करून दाखवण्याची योजना झालली गेली. नाटकात भाग घेणाऱ्या अनेक प्रमुख अधिकाऱ्यात रमा नव्हतो हातूत त्याने राजाची भूमिका करून आपले चांगलेच अभिनय कौशल्य दाखवले. राजा प्रसन्न झाला.

नाटक संपल्यावर रमानन्दाला बोलावून राजाने विचारले—“तू राजाच्या पात्राचा अभिनय इतका सहजसुंदर आणि छाप पाडेल असा कसा काय केलास?”

मावर रमानन्द उत्तरला—“एकाद्या व्यक्तीच्या निकट सवधात राहून त्याची वागणूक त्याच्या आवडीनिवडी सगैरेचा नीट सारकाईने अभ्यास केला तरच त्या व्यक्तीचा अभिनय अगदी हुबेहुब काण

शक्य होते म्हणूनच एकाद्या जादूशी
रत्नाचा व्यवहार केला असता याचे
प्रत्यक्ष ज्ञान मिळवून मी हे अभिनय
सफलतेने करू शकलो.

हे उत्तर ऐकून तर राजाचा वातान्द
समान झाला आणि त्याने आपला
हजार काही रमानन्दला बसिस दिला.

जवळच उभे राहून हा सव नमोना
पहाणारा भक्ती पात्र विचारा विवश
होऊन गप्पच राहिला.

दुसऱ्या दिवशी जे नारक दामवले गले
त्यात रमानन्दने एका दरोडखोराची
भूमिका केली हा अभिनयही राजाने
अद्भुत वाटला नंतर याही वेळी राजाने
त्याला म्हटले- 'रमानन्द तू डाकूचाही
अभिनय करून आपले अभिनयातले अद्भुत
कौशल्य प्रकट केलेस हे मी काय शक्य
आले तुला ?

या प्रश्नाचे रमानन्द नीट उत्तर देऊ
शकला नाही जरा विचारातच पडला तो.
मग त्याला मात्र रमानन्दचे स्वर स्वरूप

प्रकट करण्याची जाणलीच सध्या चालून
आली.

त्याने राजाला म्हटले महाराज काय
आपल्या अभिनय-कौशल्याच्या श्रद्धेपासून
रमानन्द काय बोलला हे आपल्या लक्षात
अनेकदा न्याय आणार मला तर अम
वात का रमानन्दचा एकाद्या डाकूचा पाहू
मेवो भमरी पाहूज नाहीतर आजच्या या
नाटकालाच्या डाकूचा अभिनय हा इतक्या
स्वभाविकपणे, तुबहुत करूच शकला असता.

मध्याचे बोलण एकदा राजाच्याही
मनात शका आले आणि त्याने तोंडून
दुष्टीने रमानन्दकडे पाहिले तो नजर
पाहून रमानन्द रश्मिळिलेस झाला थरथर
कापू लागला तो आणि त्यात मात झाला
घातलो.

हो एक प्रकारची कुवलीन समजूत
राजाने रमानन्दला कंड केले नंतर राज
धानीत नीट तपास केला तेव्हा रमानन्दचा
आचखोरी अर्धे अद्वैतिक चालूच
उपडकून आली.

चांदोवा पुरवणी - ४ जानाचा खजिना

या महिन्याचे इतिहासप्रसिद्ध व्यक्तित्व

तो कोण ?

बाही मने नदीवर आघाट करीत होती,
तर काही गोष्टी सरी उन्हाळ्यातला एक
मोठा रम्य दिवस होता तो ! पाणो घड
होने वने नदीचा प्रवाह ही गांत गभीर
अन् आल्हादक होता.

एकाएकी नदीचे पाणी जोरात उंचळले
आणि मुलांना एका मगरीचे शंभूट दिसले !
दुसऱ्याचे लणी 'ओ मगरीत माझा पाय
थाला !' अने वावरणारा गड मुलगा
रया मूलांनी पाहिला.

नदीच्या किनाऱ्यावर उभ्या भमलेली
दोन मुले त्या मुलक्या बाईला ही बातमी
संगणकासाठी विचारा घेताना फुडस गुडशी,
विचारी बाबकन देलेली वने भाविलेला
आई घाबतच नदी किनाऱ्या आला.

'बाई मला यातून बाबकणाचा एकच
उपाय बाई मला ! तू देवाला कर्पण कर !
कारण बाई ? मुलांचे भाईना ओरडून
विचारले.

करते रे बाबा, करते तुला देवाला
अर्पण देवा वाचव रे माझा बाळाला !
आईने ओरडून कावुंज दिली.

अन् काय आश्चर्य मुलांचा पाय
सोडून मग निघून गेली.

कोण नर हो मुलगा ?
पृष्ठ ८ पहा

श्री चैतन्य महाप्रभु

श्री चैतन्य महाप्रभु यांचा जन्म कल्याणधीन
नगरात या गावी सन १००६ च्या साली
होता होता या नगराची भूमीभूमी जगत असे
तु यांचे प्रभावाने विलीन होते एव जगाच्या
चोचलाव्या विलीन प्रत्यक्ष तू ही ते सत्यही
नवले हजारो लोकांना यत्नसे कुणापसूनही
आडवे आणि प्रेम उत्पन्न करीत न विलीन आणि
यासारखा दुसऱ्या प्रकारे किन्तु राहिले परंतु
त सत्य या प्रभावाने अधिक हा काळ 'चांगले सगळ्या
लोकांच्या दृष्टीने जगाला जगालापासून व्यतीत
करा घेते आणि सगळ्या भव भवावर त्यांचा
मुकुट वस्त्रातून उजवला याच्या सगळ्या लोकांना
एक रूप आल्या नास्तिकतागुळे प्रभावित होत
असे कठोर हृदय पाणस मुकु वने आणि नास्तिक
सगळ्या लोकांना वने आणि वने हा देश प्रतापक
वने या सगळ्या लोकांना वने वने वने.

नेमान यांचा प्रभाव करत आणि सगळ्या
विश्वाला समजून घेण्याची प्रगणा देतलेच यांच्या
हा वने वने हा महात्मा एके दिवशी जगाला
अद्वैत आला.

विमानातील गर्भ

मृत्तिका

पृथ्वी ग्राहकाचा एक माठासा इतर त्या त्या नक्षत्र आणि तळ या व मृत्तीच्या मध्यस्थ की दोन कोन वरिष्ठ पक्षा. एकाच रत्नातून एकच पक्ष लवच असा धायाशाखा दुकटा फोफा हा धाया आकाशाच्या आणि तळाच्या दोन्ही म मधून अचूक चला

मृत्तिकाच्या राहिले एवढी मध्यस्थ टांकवी म म मृत्तिकाच्या वळणाच्या आशीन होत मृत्तिका. ऐकी एका धायातून एक जट असा पट किधा मळ आकृत ठव 'चित्र पहा' रट असा अस ना की इका जमिनीवरून घरमळत मंडला मळ ते मळा इकाच्या आतून पासून रटणा मळी आता इकाच्या घट वगळेने आडे आणि वळत आत लोडत आहे असा अच्युत इका हेतुन जमिनीवर घरमळत सांग

आश्चर्यकारक डबा

काय होते आणि का ?

इका बोले अतर घरमळत आहिले बोलिले आणि दु-हुत घरमळत आपोआप पन्त देईल असे जहायतून वळले की एका धायावर रीका अच्युत मळा वला घरमळत जहायतून दुसऱ्या धाया धाया अच्युत मळा वला पडला इका धायाच्या धाया वला की वजल जाली आड नेत असल्या-मुळ रोट मूळ लागला व इका अतर घरमळत येवी

जेव्हा काय पडते ते वळत रत्नांरीना हा 'आश्चर्यकारक इका' काढ्यात टाकले आपल्या चित्ताना हे काढ्यात दाखवा त ?

हा इका दुसऱ्याच्या हातात असा मळले किधा को तो आशी जमिनीवर ठेवण्यातरोड

आपोआप घरमळत घुमण्यातून हट जाऊ लागले कळ कळाले असे ? एवढा वर कळत ? अहम वा मोठा पुढ्याचा किवा तमा कुठराही काढ्याचा वजलाने हलका इका अच्युत हा किधा धायातून जात रटण्यात वळले का ? घरायता पाहिले काय हा कमी वजलामेही इका घरमळत जातील

जगातील आश्चर्ये

शिवसचा पुतळा

मिस्त्रपुत्रे म म म सत्तकात श्रोत देशगत मळिरात ही मृत्ति विमलमल झळकी मृत्तमृग गावले ! मळामृत्ती परिचित होती.

त्यावेळी सत्तकात होता

किडकसचे यानंतरच व मर्दाने मळाने

ग्राममधील महान शिल्पकार किडिग्राम अने शिल्प मृत्तज सोंत व हस्तदत्त याच काळात आपल नाव कमावून गेला यापासून वनवला अश्वसचा पुतळा ! त्याचे पहिले महान शिल्प मृत्तज अथना हा पुतळा एकाद्या धडधाकट व रणकट रबांचा पुतळा ! हा ४० फूट उंच पुतळा असा भाणसाच्या सतपट माठा हाता ! हस्तदत्त व सोंत यापासून धडधमला ही मृत्ति अत्यंत आश्चर्य होती व प्राचीन हाता अश्वस कडाराच्या मळभूषा काळातील माणसे तिळा जगातील मात असणाऱ्या टकळीवरील सुप्रसिद्ध पंचनाम आदचयांपैकी एक असे मानत

जगातील महान् घटना

कार्येजचा विध्वंस

इ.स.पू. तीनवो वर्षे या काळात सीरियाच्या किनाऱ्यावर रहाणाऱ्या फिनिशियन नावाच्या वंशाच्या लोकांनी एक विशाल नगर निर्माण केले. ते कार्येज नावाने प्रसिद्धीस आले. कार्येज शहर व्यापार व लढोघाते फार मोठे केंद्र होते.

कार्येजपासून खूप दूर, पण जवळजवळ समोरच रोम शहर विकसित झाले. आणि ही दोन्ही शहरे एकमेकांची प्रतिस्पर्धी बनली. ह्यांच्यात न्हंमीच लढाया होत असत. या लढाया 'प्युनिक-युद्धे' म्हणून इतिहासात प्रसिद्ध आहेत.

प्युनिक युद्धात प्रथम कार्येजचा पराभव झाला. त्यातून बरा ठीकठाक क्षात्येवर त्यांनी हनिबाल नावाच्या निर्दय अशा सेनानीच्या आधिपत्याखाली सैन्य पाठवले. हनिबालने रोम लोकांना पराभव केला आणि नंतर तेथील नव्वब हनार रमी पुरुषांची मोठ्या क्रूरपणे कत्तल केली. मूर्तिमंत मृत्यूच असा हा हनिबाल नंतर काही काळ तेथेच हुकुमशहा बनून राहिला. परंतु काही काळानंतर त्याच्या मातृभूमिच्या लोकांनी-कार्येजजन लोकांनी त्याला कैदे

व अन्य जीवनावश्यक वस्तु पाठवण बंद केली. नंतर आपल्या देशात एक चांगला अधिकारी म्हणून आपले भव्य स्वगाल होईल अशा आशा मनात जाळून तो कार्येजला परतला परंतु कारण काही असो त्याची

ही आशा पूर्ण झाली नाही आणि निराश म्हणून रोमला नेले गेले! नंतर होऊन त्याने खेवटी जातमहत्वा केली! रोमन लोकांनी कार्येज शहराचा हकडे रोमने आपले पुनर्वसन सुरू केले आणि लवकरच धिनिबो नावाच्या इतराच्या मदतीने केला की रवाना तेथे सेनाधिपतीचा उदय झाला. ह्याने आपले एकही इमारत, एकही खांब किंवा एकही सैन्य धंळत जाऊन कार्येजला वेढा दिला. शिवाय उभी खिन्नलक ठेवली नाही नंतर आणि त्या शहराचा इतर जगापासून सर्व त्यांनी शहराच्या अवघोषावरून आपले प्रकारचा संबंध तुटला! अनेक दिवस-पर्वत तेथील नागरिकांचा उपाममार झाली तनरमिपिअन शहरात प्रवेश केला आणि त्याने तेथील मान लाखांपेकी माई-महा लख लोकांची कत्तल केली! उरलल्या अर्वा लाख लोकांना गुलाम दिल्याचंही हेच उदाहरण द्याय

माणसांनी आपल्या हातांनी इतक्या मोठ्या प्रमाणावर केवढ्या विनाशाचे इतिहासातील हे पहिलेच उदाहरण होय, आणि एका हिंस्रतुन दुसऱ्या हिंस्रला जन्म उरलल्या अर्वा लाख लोकांना गुलाम दिल्याचंही हेच उदाहरण द्याय

प्राचीन भारनात भटकन्ती

१. कर्नाटक या वायव्याच्या जवळ काय ?
२. भारताबाहेरच्या काणव्या देशाच्या राजधानीचे 'अवध'चा हे नाव धारण केले आहे ?
३. कोणते प्रदेश एका किल्ल्याभोवती बसवले गेले ?
(अ) त्या किल्ल्याचे नाव काय ?
(ब) ती बोधायना सुदरात कोणी केली ? कोण ?
(क) ती जमीन त्याला कोणी दिली ?
४. कलकत्त्यात इंग्रजांनी बोधलेल्या किल्ल्याचे नाव काय ?
५. काणव्या मोगल बादशहाने त्याच्याच सेनापतीने कैद केले ?
(अ) तो सेनापती कोण ?
(ब) त्या बादशहाची मुटूकडे कोणी केली ?
६. विक्रम एक काणव्या इसवी सनापासून मोजले जाते ?
७. कावियाहून एक नव काणव्या इसवी सनापासून मोजले जाते ?
८. गुप्त एक काणव्या इसवी सनापासून मोजले जाते

घटना, विज्ञान, आविष्कार आणि शोधांची दुनिया

१. किती सम्राटांच्या दरबारात कोणता पुरोहित मानस उच्च अधिकारी बनला ?
(अ) काय होता हा सम्राट ?
(ब) पुरोहित मानसाचा हो मानने उजेडात कधी आली ?
२. ब्रह्मगुप्ताने गिरी व सतलज या नद्यांचे उगम जंभूल कोठेपासून दूरपिपिन कोण ?
३. माणसापेक्षाही हत्तारी तबामूर्ती कोणत्यासारखा पदार्थ कोण बनवत असे ?
४. कोणता प्राणी आरजे पाट असून बाहेर उमटवू शकतो ?
५. पाण्याच्या स्तरातील वर्फाचा तुकडा विरवळता तर पाण्याची पातळी वाढून काय ?
६. विमानाचा पहिला नमुना कोणी बनवला ?
७. बगदाबा पहिला कोटो कव्हा काढला गेला ?

साहित्य सोनियाच्या खाणी

१. विक्रमादित्याच्या दरबारातील नवरत्न वाणता ?
२. 'नायमार' वाणत्या म्हणून जान ?
३. 'अस्वार' काणव्या म्हणून जान ?
४. आरतारात पहिले गंध काणव्या ?
(अ) ते किती जाहल ?
(ब) ते काणव्या म्हणून जान ?
(क) ते एकाच काणव्या केल ?
(द) वेदाचे दुसरे नाव काय ?
(इ) त्यांना हे नाव का मिळाले ?
५. वेदानतर काणव्या प्रमाणी निमित्ती जानी ?
(अ) ते किती जाहल ?
(ब) त्यापैकी जाहल म्हणव्याचे किती ?

पान आठवरा १२

सर्व भारतीय भाषांचा एक शब्द शिकू या !

आसामी : सचिया ; बंगाली : संध्या ; इंग्रजी : इन्विनिंग ; गुजराती : साज ;
हिन्दी : शाम , कन्नड : सांघे , काश्मिरी : शाम ; कस्यगडी : वेकुवेरम् ;
मराठी : संध्याकाळ ; उडिया : संध्या ; पंजाबी : कोटबला ; संस्कृत : संध्या ;
सिन्धी : शाम ; तमिळ : माळे ; तेलुगु : सायकालम् ; उर्दू : शाम

- * कि ज्यूलियस सीज़र एक रोमन सम्राट हीन ?
- * कि अक्काबाचा रण निहार असतो ?
- * कि फक्त भारतातच हिंदू श्मशानांक आहेत ?

बव्ह, मुझीच नाही !

- ध्याच सुसारा राणीच्या पयलीं
 एक नूपुर चोरीस लेला वर्षाया
 यनाति संजय बाणा की सोनारानेच
 नूपुर घालना मरणाच पाहिलें सोबत
 जवळील तो धौल्यसान नूपुर पाहून तो
 राणीबायल अजला पाहिलें अशी गोता.
 रंगी फरवना सालीं आशि राजाना
 नंतर पानांत वेढ्यात मसत करण्याले
 जाआमन दिले

राजाने मोतगराच्या बांगण्यावर विश्वास ठेवला आणि चाई चाईत उगवला शिपायांना भाशा दिली की राणाचा तूपुर बोरणाचा त्या चरित्रा बघ केला जावा

मल्लगीचा कौशिकेक पाहून भांगरिज तिच्या मांकांनी जम झाले तिच्या स्थितीकडे असल्या राहून नाकाचा चारन को मिथ्या तब्यतीच्या काबलात छरी-बारन काही तरी मोठे अत्याय जमला असला पाहिजे सर्व लोक समझीत झाले

शिपायांनी सोनारा बरोबर जाऊन कोवळतला पाहून घेतल सोनाराने हा गिळनेला तूपुर कावलेला जवळ पाहून त्यांना त्यांना कौशिके आणि राजाच्या आभेनुसार त्याचा बघ केला.

कण्णगीने राजदरबाराला प्रवेश केला आणि आवेजाले ती म्हणाली 'महाराज पहा-माझ्या तूपुराने मांकांनी नदीत माणिक जडवलेले आहेत असे म्हणून तिने सोपसा तूपुर राजा-पुढे जमितीवर फिरकावला त्यातले माणिक चारी बाजूंना विखळत पडले ते दृश्य पाहून राजाला आपण जे केले त्याचा पश्चात्ताप झाला आणि तो खूप दुःखाचा बघ झाला.

इकडे कण्णगी बरी पत्नीची वाट पाहून होती की ती पैसे घेऊन येवनाच वेईत पण तिच्या आयक्या पुनीच्या मृगुची बातमी मिळाली तिच्या मंडे जाळ्याचे वाटने थोडक्या हुंऊन रहल राबेत ती शडुगकडे जावा जात असतू जातली-''परमेश्वर माझीच का? या नगरीत कोणी ह्याचटार माणूस गिळक उरता नाही?

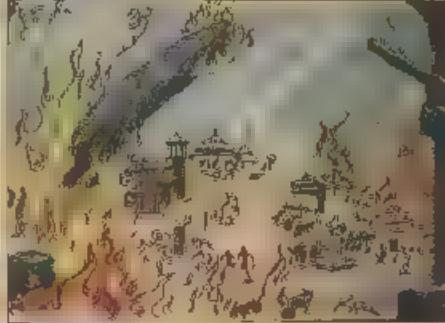
राजाच्या मृगुचा राणीवर लक्षीर आघात झाला दुःख पाहून तो होऊन तो मृगुड झाला-''आज म्हणजे राजाच्या मृगुचे कारण होते की त्याने एका निरपराधी पाणबीला मृत्युदंड दिला होता राजाच्या मरणानेचा माझ्याने नऊपटून राणीने प्राण सोडले

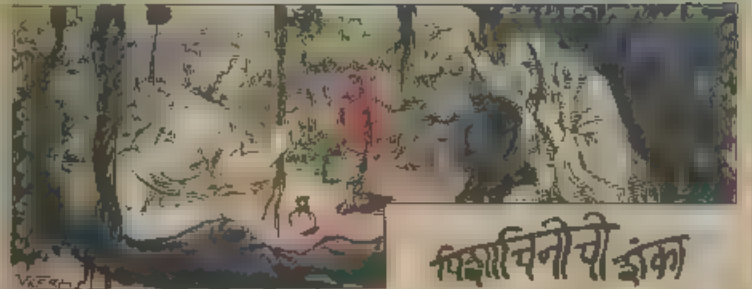

रुलकें बोलायल्यान हो कणगीन राज
भगवता वाहीन विरो पितया तगर अर
असा केलो मिला वाटलो र ज
असाचोनी समेला म्हणलें त्याच्या
नगरीन सर्वेन दुष्टांचा सुळसुळा
असलो भावनेच्या भरात कणगीन
साग रिता की सर्वे भदुरा नगरी वे
चित्राग हांकन जाईल.

एकाचकें संगणें मद्रास शहर अति
अवालात लक्ष्मी पवित्रासि उत्तम
स्त्री-पुरुष वृद्ध मृच शिक्षलाग आणि
पशुने माल रमण काणगाची काणगीने
अतिरुवाला विननी केली होती
मगळ हे मार भविण्या मलागवुन
बावला

जस म्हणाला की कणगीन व कोवळन
जाता एका उत्तम रवावर आळ
हाऊन स्वर्गाकडे जातला कात्रा
पुण्यामनांनी पाहिल हात त्या
विवाहापसून कणगीची कणळ एक
बादलें गति म्हणुनच नव्हें तर एका
जावणें देखीच्या लक्ष्मीन पूजा वेली
असे धर्म जाण साधाराची धर्मीक
म्हणून आज ही कणगीन शोभाप्रमाण
आहे

पिशाचिनीची शंका

विवाधरपुर आणि वेणाल' नगर यांच्या
मधे असल्यान हात जगलानल्या एका
पायवाटेच्या बाजला असल्यान वडाच्या
साडावर दीन खोडकर पिशाचिनी रहान
असत

त्याच्यातली एक म्हातारी होत्री आणि
इसरा होत्री तरुण पायवाटेवरून जाणाऱ्या
याणाया वाटमळवे चेहरे पाहून त्याच्या
मनाला नमका कमकुवतपणा काय आहे हे
ओळखण्याच्या कलेन म्ह तारी पिशाचिनी
निपुण ग्राही अन् एकदा एकासाचा
हुबळगण कळना की माला आपल्यानलें
आकृष्ट करून घऊन आपल्या मनाप्रमाणें
तावचण्यान तरुण पिशाचिनी तरवेंच झाली
एक दिवशी दोघीरणी साडावर अशून
गप्पा मारत हाण्या त्यादेवी त्याच्याकड
प्रश्न उभा राहिला की माणसाच्या मनाची
सर्वान माडी दुबळता काणगी ?

वृद्ध पिशाचिनीन खवटी निर्गप दिला
की-"ज्या दोघीरण्यासुळ सपूर्ण समाजाकड
राम होता त्याकाच आपण सर्वात तोंड
दोघीर' असे म्हणू शकू

परंतु त्या दोघीर्याची बराबर झक्या
त्या दोघीरी करू शकनात त्याच वेळी त्या
पायवाटेवरून एक वाटसरू येताना दिसला
म्हालाया पिशाचिनीन त्याला नेटस
निखून पाहिला पण न त्याची कणजोरी
ओळखू शकली नही माच कारण अस की
त्या माणसाचा चेहरा अत्यंत मधोर आणि
चिचिकार होला

वृद्ध पिशाचिनीला तर काही सांगता
आल नाही पण त्या तरुण पिशाचिनीने
माहोगांनी भरलादी एक थेली निर्माण केली
आणि तिन ती राखणदारुद्धा मद्याक्ष
हाकून ठवली पण त्या वाटसरून थेली
उत्तळली नाही

परंतु शबेळी तर हा वाटसरू घनाची पर्वाही न करता पुढे निघून गला, हे पाहून तरुण पिशाचिनी आणि जीवच हट्टावा घेऊली! ती तावडतोड झाडावरून खाली उतरली आणि एक अगुवे लादणयवतीचे रूप घेऊन 'माथ्वर पुढे मंजून ठाकली!'

परंतु वाटसरू मिला पाहूनही बेपर्वाईने पुढे निघाला. ती तरुणी हे पाहून काटा मांडल्याचे निमित्त करून जागने किंवाळली अन् एकदम खाली कोसळली!

हे पाहून वाटसरू परत मागे फिरला आणि त्याने तरुणीच्या पायातलर काटा काढून टाकला. घुसत्याच क्षणी तिने त्याचा हात धरला आणि उठून ती त्याच्याशी

प्रमालाप करू लागली, म्हणाली "कस बर मागू" मला तुम्ही किती आवडलात! खान करा न मा'झय'शी?

मावर निघून ती म्हणाला 'दी तुझ्या पायातला एक छोट्या काटा काढला तर माझ्याच मागे लागलोस हाय; दुसऱ्या कुशी काटा काढला असता तर त्याच्या मागे लागली असतीस! हे कमल प्रेम मला असल्या प्रेमाची अगदी घूणा वाटते! असे म्हणून ती वाटसरू आपल्या वाटेने निघून गला.

निघता होऊन परत आलेल्या नलग पिशाचिनीला पाहून म्हणारी म्हणाली— 'आता तू पहातच रहा, मी कस बरोबर माचवते त्याला! आणि ती तेथून बघून झाली

वाटसरू आपल्या वाटेने जातला होता' त्याला एकदम बाजूच्या झाडीतून कोणाच्यावा कणूषणांचा स्वर ऐकू आला "मला कोणी पाणी द्या ह्या तहान लागलीय मला खूप वाचता!

वाटसरून एकदम पातून झाडीत झाकावून पाहिल तो तेथे राजाच्या वधान असणारा एक माणूस पडलेला होता. त्याच्या अंगावर ठिकठिकाणी जखमा होत्या. वाटसरून तावडतोड आपल्या लोटपान पाणी आणून 'य' का पाजला.

दांडयाव वेळात ती माणूस चांगला सावध होऊन कमला आणि म्हणाली— 'तू माझ प्राण वाचवलेस बघ मी या देगाचा राजा आहे, तिकारीला डकठ आला होतो आणि स्वतःचे जखमी होऊन वतलां तू माझ्याबरोबर राजधानीला बल. मी तुला चांगला अधिकारी करीन

वाटसरू मावर हसून म्हणाला 'तुहानेने व्याकुळ झालेल्या पाणी' पाजण हा तर मानव घमंघ आहे मी विश्व से काय केले? मी कसावा फळाची अपेक्षा करत नाही"

इतकं बोलून तेथूनही तो निघून गला. वाटसरू पुढे गेल्यावराने तरुण पिशाचिनी राजाच्या वेधानेच्या वृद्ध पिशाचिनी जवळ जाऊन म्हणाली मला तर वाटेने की या वाटसरूला कशाचाय मोह नसावा!'

'एक, या जगात श्रमकाचीच काही न काही दुर्बलता असतेच बल सापण आता मानवरूपाने त्याचा पडलाय करून त्याचे दीर्घम्य ओळखून काढू' म्हणारी म्हणाली दुसऱ्याच क्षणी त्या दांडी आपल्याकडून रूप वजून चाक लावल्या एका झाडाखाली आर म करत बसलेला ती वाटसरू त्यांना दिसला आणि त्या दांडीही आणि याशकक कसल्याच प्रामावने त्याच्याजवळ जाऊन

नसल्या. तिचांच्या जाता गण्यागोष्टी मुष्ट झाल्या.

दांडयाव वेळात वाटसरून वाटेतले आपले अनुभव सांगायला सुरुवात केली सवे इकाकत सांगून त्याने विचारले— 'तुम्हीच सांगा माझ्यामा'रक्षण घेतांची लाळूच नसणारा, रूपरीत्यावर न गळणारा आणि कशाची जागा न भरणारा माणूस तुम्ही कुठे पाहिल आहात?'

नाही, माजी खरच असा माणस आम्हाला कधी दिसला नाही' दांडी पिशाचिनी म्हणाल्या

हे एकून वाटसरू खूष झाला आणि त्यांना आपल्या बालपणच्या गाष्टी मागू

कागल। स्वतःच्या स्वभावातील विशेष गुण आणि त्याच्या योगाने आपण आपल भविष्य कसे बनवत अ हात वरीर गोष्टी विस्तारपूर्वक सांगितल्या

दोघा पिशाचिनी बराच वेळ ते वर्णन घातवणं एकन राहिल्या परंतु वाटसल आत्मप्रश्ना करतच राहिला श्वरी त्या दावीची मृत्तनक्षत्रि सपत आली आणि त्याच्या पोशासही गळबळत्यासारखे होऊ लागले त्यांच्या मूढाही ध्या अन्त्या मारल वाटू लागल आणि धोड्या वेळान त्यांच्या कानांच पडवं फाटू लागल आणि डोक्यातून पाणी येऊ लागल। तरीही वाटसल आपली कडाणी सागतच राहिल्या। श्वरी त्याची मदनशक्ती अगदीच संपून गेली आणि त्या नेहून अचानक अवृष्य होऊन आपल्या वडल्या माडावर उठून पांशल्या

बाप रे! काय माणूस होता हा। त्यान तर आपल डोकव खाऊन टाकल तरुण पिशाचिनी म्हणाली

यावर म्हणारी म्हणाली- 'डोक खाल्ल तर खाल्ल, काही दिशंय नाही बिघडल' पण आपल्या प्रसंगात गुन्हेर माय भिळल' तरुण पिशाचिनी मादल्यान तोंडाकड पाहू लागली

आरामान फांदीला चिवटून बसत म्हणारी म्हणाली- 'पाहिलंस ना। माण-भाचा मंडा दुबळपणा म्हणजे-आत्मप्रश्ना करणे एकाद्या माणसान दुसरी काणती दुबळता नसेल, अन त्याला फक्त आत्म स्मृति कण्याचाच सवय असल तरीहा। त्यामुळे त्याच्या इतर गुणांचे सोल रक्षण नाही। माणवान दुसऱ्याचे गुण अस्वस्थपणा प्रयत्न करावा पण आत्मस्मृति कक्षाच करू नये पण ही गोष्ट ज्यांना कळत नाही ज्या व्यक्तीचे महत्त्व इतरांच्या दृष्टीने शुन्य! नहमीच दुसऱ्यांना मतावपाया आपणाला हा माणूस मान सवाई भटला त्यानच आपल्यान छान नाचवल बरं का।'

वृद्ध पिशाचिनीने हं बोलणं पटून तरुण पिशाचिनीने अजले डोके होकराखे हलवल!

कृष्णावतार

एक दिवशी रात्री श्रीकृष्णाने आपले वडील घरी असताना एका झडचणी वर गभीरणे विचार केलं। आपल्या वक्तातील ओकांसाठी नेमनसपत्र द्वारपालगरी तयार झाली परंतु सुखानं जीवन जगण्यासाठी काही स्थायी व्यवसायांची व्यवस्था होऊ शकली नाही. म्हणून त्याने मतामन शस्त्रनिधिचे स्मरण केलं ताबडतोब शस्त्र-निधि प्रगट होऊन तिने कृष्णाला नमस्कार केला व विचारलं- 'ब्रह्मवत, आपणास का वरे माझे आठवण झाली? आपण जसा बाधेन छान त्याप्रमाण मी त्याचे पालन करीन'

श्रीकृष्ण म्हणाला - हे निधि देवी, श्रीकृष्णाला प्रणाम करून त्याच्या समोर गरीब माणूस हा मेध्याप्रमाणच असतो. उभ ठाकलं

माझ्या कुलातील अनाथ दुस्रो व दान-दरिद्री लोकांची अवस्था पाहण्यान पाहिल नाही तू काही व्यवस्था कर को कुटुंब मुख समृद्धिपूर्वक राहतील

'जशी अशा. म्हणून शस्त्रनिधि तेथून अवृष्य झाली आणि बाकांच्या आठ निधींना श्रीकृष्णाची इच्छा सांगितली जगवच द्वारका नगरी तब निधींनी समृद्ध झाली त्या नगरीत ताबाला कोणी गरीब माणूस राहिला नाही सर्वत्र सुख-समृद्धि नांदू लागली

जशाच रीतीने श्रीकृष्णाने एकाच वायू देवाचे स्मरण केल वायुदेव प्रकट होऊन श्रीकृष्णाला प्रणाम करून त्याच्या समोर उभ ठाकलं

द्वारकेत धंऊन गला आणि तथे त्याची स्थापना केली.

अशा रीतीने श्रीकृष्णाने सर्व लोकांमध्ये उत्तमोत्तम वस्तु भाणून द्वारका राज्याला मुखावित्त बनविले. तेथे श्रीकृष्णाने आपल्या शासनाचे नीट परोक्ष करून प्रमुख पदांवर योग्य व्यक्तींचा नियुक्ति केली. त्या समूहाचे राजपद उदसनाल दिले. कावय्य नावाच्या एका ब्राह्मणाला राजा प्रसिद्ध नेमले. विक्रमाला यंत्री पद दिले. आणि शासनाचे अन्य विविध विभाग सम्राटपदासाठी वहा प्रमुख यादनाचे नियुक्ति केली. दत्तकाजी श्रीकृष्णाचा सारथी बनविण्यात आज अश्व-शस्त्र विद्याचे केवळ दोणबायांचे बराबरी कर शकण्याचा साधकीला सेवापति पद कर नेमले.

अशा प्रकारे जनतेचे जीवन सुखवर्धित झाले. यावरून ज्ञानांगरी भुलीकावरील स्वर्ग प्रमाण मानादमास जाली. रैवाण्या रंजन नावाची एक मुंदर सत्ती होती. तिच्याही बलरामाचा विवाह संपन्न झाला. यानंतर श्रीकृष्णाचा विवाह झाला. त्याचे कथ अशा-

विद्यावत्याच्या दक्षिणला एक विद्वान नाथाच राख्य होते. त्याने कुडिन राज्य वर भोक्क राजा राज्य करून तथे त्याला

एक मुलगा होता, त्याचे नाव रुक्मि रुक्मि पराक्रमी वीर होता. दूम नावाच्या एका मुलकडून त्याने अनेक भयंकर परशुरामा य उत ब्रह्मण्य मिळोत्रल होते. त्या प्रथम य मुलक श्रीयु पात्रे कर करित असे.

रुक्मिला एक वहाण होती तिचे नाव विमणी. ती मांडी सधर आणि तजस्विनी होती. तिन्ही लोका ती अणह्या सोदया-वहल प्रसिद्ध होती. धात्रकपाल तिची महानमा बांग्याचो म्हणजे ती श्रीकृष्णाच्या प्रमाल वर उरली. सधशाने पुन तिच्या पती उरय घेवण केला. मुनींनी एका रवच्या वरक्यात तिची आश्रयता केली. यातून अधिक तिच्या विषयी काय झाले.

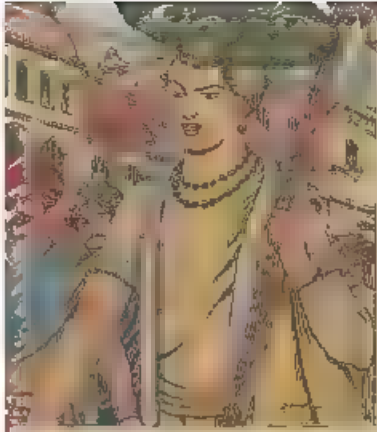
श्रीकृष्णाला रुक्मणीच्या विसव मुणांची नव्हती. आपल्या काही बंधूच्या लोकांच्या लाटूर घिताली. अश्वन प्रकारे रुक्मणीला पण आपल्या बाली जखलल्या लोकांकडून श्रीकृष्णाचे सहिमा कळला. दीर्घाच्या भनान एकमेका विषयी प्रस निमणि झाले. दोघ हो एकमेकांसाठी व्हाकुळ तळन राहिले.

कृष्णाच्या मनात घाटावत पूर्ण विश्वास होता की त्याने मनोयनी उरय घेवलीला वरले बाद. रिच्यापासून त्याला दूर करण्याचो खमना साखर जगान कोणाजवळ नाही. रुक्मिणी तिच्या कृष्णाचेच त्याने करून घेते. एण रुक्मिला हे पसत नव्हते.

त्याला जाण्याचे की नदरीपाकडे गुनगुन्याचे काम करणाराचा आपल्या वशाशी मवध रमा जांडावचा?

थ अ मुसाराय पणध देशाताने निर्मिळत परधा राजा जरासंधान रुक्मिण्डे निराप पाडविला की त्याने आपली बहण मिश्र पाल्याला दावी. शिष्टपाल वरमवाचा दाळलला मलगा हाता त्याचे खरे बुडाले. हात दसमाय त्याची आई वसुदेवाची वहीय श्रुतश्रवा होती. दसमाय आणि जरासंध वयही हात म्हणून जरासंधाच्या माराणोदमार दसमाय आपल्या चोर मुलापेका आरला. मुलाय निशुपलला दसमाय दिला.

नित्र-आलेष्टानां गुण-विव हा ॥७७॥ निमंत्रण-
पावका पाठविल्या अग, वग कलिंग
पौड पाण्डव काश, कलश इत्यादि अनेक
गज्यांचे गजे लग्न-समारंभात सामिल
होण्यासाठी निघातं शिशुपाल बरोबरच्या
लोकात कलश राजकुमार पौंड्र वामदेव,
एकलव्याचा मुलगा व यवत दत्तावतनाथा
मुलगा भुवक आणि आणखी अनेक
राजकुमार होत अशा प्रकारे सर्वे लया-
जम्यासह जगसभ कुंडिन नगरात पोहच
पोचला.

रुचिमने अनेक रथ हत्ती आणि च'ड्या-
सह पुढे होऊन जरासंधाचे स्वागत केले
त्याचा यथाव्यय सत्कार करून निवासाची
सर्व व्यवस्था केली

राजपूराह्णाली मळने शोधून काढून
मुसंधाचे दिवशा लग्न निश्चित केले
सामा' नगर भर दवडी पिटवण्यात आली
सर्वे गजानी आगोपले सैन्य मुसज्ज केले.
दिवसालान नगराची सभ्य परिधान केले
आपसा सज्जमडळेत ना अजवत आनंदी
दिसत होत

याच वेळी द्वारकेत नारद मुनि यांकुन
पोचले गोरे गोरे आ, स्वर्णिम वाकने
जमजमणारा जग ब्रह्म, देहावर धारण
कलेल भूगाजित हाक्यावर मधूर पखाचे
छत्र आणि वायुच्या आघाताने छत्रली

वाणारी वोग्या-अना या लयलीला पाहून
जरासंधाने दावा आश्चर्य वाटले तादाच्या
न गजताचे' व ती एकल महाराज उघडनेत
जामदेव श्रीकृष्ण आणि रत्नराम व नगरा-
नाल अन्य प्रमुख धार्य यांना पद हाऊन
नारद च स्वागत केल आणि आदरपूर्वक
गुंडम मालाभूषणाच सका मुवर्णामनावर
त्याला बसविले त्याला नारद'चा कथ्य
पाठवू लागली

श्रीकृष्णात सर्वांना यथास्थानी बसविले
नि स्वत आरथा आनत प्रद यकून प्रणाम
करून नारद ला म्हणेल- नारद, आपण
बुधा ले आहूत ना? मव जगातील लोक
याणि इतना नवृशल आहूत ना? तुम्ही
मव त्यागत मवर करत तुम्हाला सर्वे

दिवसाला वातघ्या वळतान इय येण्याचे
काही तारी' व'काथ कारण असणारच!
अमित्या याएव कुलाचे काही भले करणया
होडेच शाल असाल ना? तुम'य
आममनेत आम्ही अन्य लाकी वात काही
मका नही'.

श्रीकृष्णात कलली मन्ति एकल प्रमद
हाऊन नारद म्हणाल- तुमचे ईश्वर स्मरण
केल की प्राणी-मावाच जम होत युगाजयुय
मत्तन आपल्या चरण गवेत अ रसमाण उगल
वाहेत, त्याच कुशल-क्षम विचारण्य को
आकडयकता'च काय?

अग म्हणून तागवाने आपल्या वाणच्या
नाग छड'च्या आणि श्रीकृष्णाला प्रसन्न
करण्यासाठी वीणंतुन मधूर आलाप काढले

मल्ल अवनारागामून गम्रावतरापयेंत सर्व
अवनाराग वें रागाराग केल त्यानंतर
श्रीकृष्णाच्या बाल लंका, साहस पराक्रम
च्या गाथा पालिवासर्जन, भविष्य ल्हान,
केशव व इत्यादींची संगीत स्मृति केली
नारदाची गीते एकूण सदांना सुताव घाल्ता
नारदान आपल्या गोलान आपल्या व्वा
आराध्य देव श्रीकृष्णार्च स्तुति केली ती
वर द्वापरकालामिवाचा मित्र व लोकप्रिय
नरा म्ह म्हणून त्यांना अयत आनन्द
घाल्ता नारदान आपले संगीत हणवून
कोणत्या एका मातुला डबली घाल्ता त्याच्या
नाडून वनक आतुरा एकाच लोक आनन्द
घाल्ता

श्रीकृष्णाने हस्ता हस्ता ता. दारवे पाहिले
आणि म्हणाला "नारदा, तुम्ही माझ्या
सर्व लीलांचे वर्णन केलत बस आता
रांगा दकड कम येण घाल्ता? अकारण
तुम्ही घाडव इकड-विकड कोठे जाणार?"

यावर नारदान उत्तर दिले-

"दक्षिणी समुद्राच्या किनाऱ्यावर
राक्षस नावाचे एक पवित्र क्षेत्र भातू तेथे
जगवान शंकर आपल्या लिगाकुली मध्ये
आहेत त्यांच्या समोर वीणा-वादन केलं,
सकीर्तन केलं. शंकराची भक्ति भावान
पूजा अर्चना केली तेथे कुबेरांना ही घेऊन
आणि निघाली वारंते कुडिनपूराचे राजा
भिमसक यांना घेऊन भीष्मकाने माझा
लान घत्कार केला सतोष झाला निघ
जवाशक आणि पृथ्वीपदोन अनेक राजे
एकत्र आलेले दिसले मी सीधकाळ
विश्राम - हे सर्व काय उद्गमन दये एकत्र
आलेले आहेत?" यावर सीधकाळ मन्त्रा
संगतलं- मी आपली झुलगी हकिमगी
हिला विवाह चेदि देशाचा राजा शिशु-
पाशुशी ठरवला आहे आणि या विवाहाचा
सुहृद ह्या सकाळचा आहे" ही बातमी
तुम्हाला देण्यासाठी मी आता इथे आलो
आहे"

नारदाने पुढे जाणखी नांगिलं
"श्रीकृष्ण, तुमच्या मनात दक्षिणीसी

अस करण्याची डुव्हा आहेच परंतु श्रीमकान तर तुमच्या अश्रूंनी तिचा विवाह करण्याचा घाट घालला आहे हा विवाह निविद्यतयण पार पडल पण असा नोंद विचार करा, यात अपयश तुमच्या पदरी पणार म्हणून लयबगीने एक वाम करावे नाचडनाच मंदारराजा जसेत मातयकी आणि आणखी काही महापोड्यासह वधूने निघावे तय पोचून सर्व गात्र वसैनिकांना पळवून लावून रुक्मिणीला आपल्या बरोबर पळवून यावे. तुमच्या हल्ली सुर्वसन चक असल्यामुळे तुम्हाला वाणते ही कम अशक्य नाही एक गण्ट आणखी मागवा ती आकाश मार्गाने अवृषय स्वरूपात जास्त भसताना अस पाहिल की रुक्मिणी राजा-द्यानान आपल्या सस्य्यांसह वधूने रडत आहे मला अस वाटल की ती तुमचेच स्मरण करीत आहे, तुम्हाला मंदण्याची तिची डुव्हा आहे आणि तुमच्याशी विवाह करायला ती आनुर आहे ती सतत आपलं ध्यात व स्मरण करीत आहे याशिवाय

तिला अन्य निता नाही विवाहा रुक्मिणीची स्थिति अत्यंत दयनीय आहे तिचे नाजूक गाल अश्रूंनी भिजलेल आहेत गळ्यात कंठळ एक एकपदरी माला आहे तिच्या प्राण विस्कटल्या आहे कम विखुरलेल आहेत असे वाटल की तिच्याला खोबर एकला वेळी प्राण तर जाणार नाहीत ! तिचे शरीर कंगेत आहे सर्व सख्या उगचार करीत आहेत पण कशाचान काही कायदा नाही रुक्मिणी अग म्हणत होती की तिच्या सस्य्यांनी तुमचे मांडू कोणार्थे नाच घेतले तर ती मरून जाईल ही अशक्य गहन दगडाला ही पात्र फुटल तुम्ही तर स्वभावतः कदनासिधू आहात तिची आत्माही दशा पाहून गप्प बसण याय्य होणार न ही काही करुन विचाया रुक्मिणीच प्राण वाचवा आज हे तुमचे प्रमुख कर्तव्य आहे. आता मी आपला रजा घेतो, मला जाजा द्यावे " सर्व वृत्तांत कथन करून नारदान आपल्या वाटने प्रयाण केले

चोराना असं पकडलं!

राकुमार नि श्यामकुमार बाल्यापणाचे मित्र होते लबांटाघार ! लहानपणाच दोघांनी आपले गाव सोडले आणि कोटडार नावाच्या एक सडयान गहायला आले तिथे रामकुमाराने एक छोटखानी दुकान उघडले, श्यामकुमार एका सवकाराकडे नाकरी करू लागला एक दिवशी दुपारी श्यामकुमार रामकुमारच्या दुकानावर पोचला आणि म्हणाला- राम, थोडी मदत भागवयला आलो आहे मी "

"सांग काय मदत करू ?" रामकुमाराने विचारले

"त्याच अम झाल-मला पत्र आलंय की मला कुलगी जाली आहे मी तिला पाहण्यासाठी हा निघालो आहे सामुर नाडीला झनक्यात मला असं कळलं की मला मंदण्यासाठी माझ आई-वडोले

गावातून निघालंलं आहेत म्हणून आज रात्रा तू माझ्या घरी येऊन झोप सकाळ पर्यंत मी परत येईन, असं म्हणून श्यामकुमारने घराची किल्ला रामकुमारच्या हाती दिली

"श्याम तू घराची काळजी करू नकोस मी बघे संध्याकाळी लवकर येवण करून तुझ्या घरी झोपायला जाईन, आल ? रामकुमारने आश्वासन दिले

पण श्यामकुमार सासुरवादीकडे जायला निघाला रामकुमारने दुकान बंद केले आणि घरी पोचला तर काय ! बायको पांघरुण घेऊन कुठकुठ पडलेली आहे चांगलाच ताप भरला होता तिला

रामकुमार तिला ताबडतोब वैद्याकडे घेऊन गेला वैद्याने काही गोळया दिल्या आणि सकाळ पर्यंत तीन गोळया घ्यायला सांगितले आता रामकुमारला श्याम-

कुमारच्या घराची आठवण झाली बाय
सोळा एकशेला घरी ठेऊन तो श्याम-
कुमारच्या घरी शोषायला जाऊ वाकून
तडहना

तो विचार दल लागला की आता काय
कराव? इतक्यांत त्याला आदित्य नावाच्या
एका माणसाची आठवण झाली आदित्य
मुकताच श्यामकुमारच्या घरासमोर साह-
कळ म्हणून रहायला आता हिता तो
दहाचारी होतो

रामकुमार त्याच्या घरी गेला आणि
म्हणाला- 'मित्रा, मी तुला थोडा त्रास
घायला आला आहे समोर श्यामकुमारचे
घर आहे आज रात्री तू तिथे जाऊन
मोठा शकविले'

रामकुमारचा प्रस्ताव जाणून आदित्य
म्हणाला- 'जकार समसि पालन केलन
पाहिजे! त्यास त्रास कमला? राम-
कुमारन श्यामकुमारच्या घराची किल्ली
आदित्याच्या हाती दिली

दुसऱ्या दिवशी सकाळी जवळ राम
कुमारच्या बायकोचा ताप उभारला
आदित्याकडून किल्ली घेण्यासाठी रामकुमार
श्यामकुमारच्या घरी गेला दरवाजावर
वप मारली दार एकदम उघडले गेल
घरातून दृश्य पाहून रामकुमारच्या
आश्चर्याला पारवापर राहिला नाही.

आदित्याला एका खांबाचा बांधल गेले
होले. घरातल माणस बसत उभयंत पडसले
होले आदित्याच्या लोंढाम कोबळला बोला

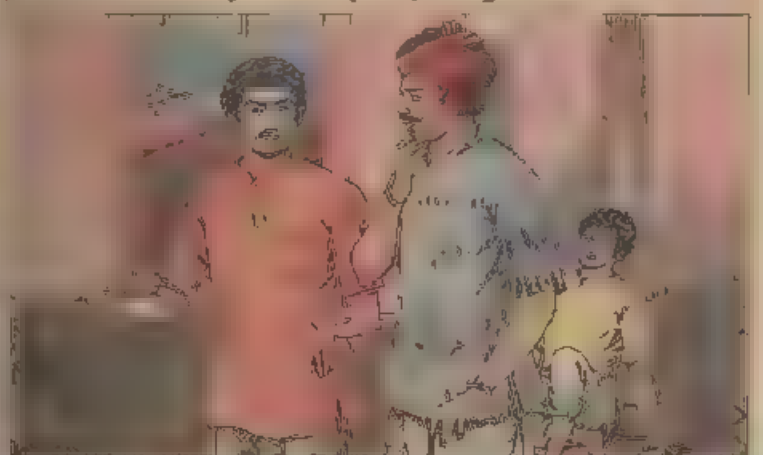
रामकुमारने काढला दोरी सोडून आदित्य
माफला झाला तो वाकून खाती एवला)
जेरा शुद्धीवर लात्यावर रामकुमारने
विचारगूस केली

आदित्याने जं चडल ते सांगितल-
'रात्री १ रच्या मुमारात काणी तरी
दारावर थाप मारली मला वाटल श्याम-
कुमारने आई बढील आल मसविल. दार
उघडल नि हातात सुरा घळल एक शक
घडल फिरला गटे वळल त्याने भूरा
माझ्या छातीवर ठऊन मत्ता खांनापची
ऊन जाम बापून टाकल मी औरड
लागताच त्याने माझ्या तोंडात कोळा
काढल: वावरून मी जवळ जवळ बेशुद्ध
झोला'

हे सर्व वृत्त एकून रामकुमारला आश्चर्य
घाटले हाकून काय काय थोरून वले असले
त्याचा तो विचार कळ लागल! इतक्यांत
श्यामकुमार तेथे हजर झाला आणि
विचारल- 'मित्रा, काय झाल दार?'

रामकुमार काही उत्तर देणार एवढ्यात
श्यामकुमारने जात जाऊन पाहिले पेटी
उघडी पडलेली आहे. तो म्हणाला-
'पाचशे रुपये आणि तारी कादीची भाडी
बोराने तळली दिसताहेत' दोळ्यात
बरस जाणून तो रामकुमारच्या जपळ
वाला

रामकुमारने श्यामकुमारला आदित्याची
बोळव करून दिली नि सर्व हुकीगत
सांगितली सगळ एकून श्यामकुमार

म्हणाला- 'मित्रा तुझा काही दोष नाही मज्हा मान्य घड नाही, दुसरे काय ?'

यानंतर रामकुमारच्या घनात नेहमी असा विचार येई की जे काही झाल त्याची जबाबदारी आपली आहे तो सतत आपल्या बायकाला म्हणे "माझ्या असाज भातीमुळे श्यामकुमारच सुमारे दोन हजार रुपयांचे दुकसान झाले मी त्याला काही-ना काही दिल पाहिजे. त्याशिवाय माझ्या घनाला शांति मिळणार नाही'

शाळ काळास रामकुमारचा एक दूरचा नातेवाईक त्या गावी पोलीस-अधिकारी नेमून आला एक दिवशी रात्री रामकुमारने त्याला जवळपास आमंत्रण दिले त्यापा

गोष्टी करीत असताना श्यामकुमारच्या घरी झालेल्या चोरीची गोष्ट विचाली.

अधिकारी जनादेनने सगळे एकुन घेतले आणि प्रथम विचारले- आदित्य खरेखर शिंपवामपास माणूस आहे याची तुला खात्री आहे का ?'

'तु' तुकाच श्यामकुमारच्या समोरच्या घरात भाडकरी म्हणून रहायला आला तरी त्याच्याबद्दल मला अधिक माहिती खर म्हणजे नाही' रामकुमारने उत्तर दिले जनादेनने थोडा वेळ विचार केला आणि पुन्हा एक प्रश्न केला 'डाकूने आदित्याच्या दोरीने बांधले होते नाही का ? त्या दोरीची गाठ माग होता की पुढे ?'

रामकुमारने हातगतल- मला चांगले आठवलेय, दरीची गाठ आदित्यच्या घरात बरे होती "

बस, रहस्याचा जखगडा झाला खर चोर आदित्यच असला पाहिजे त्याने आपल्याला दोरीने बांधून धतले म्हणून दोरीची गाठ पुढच्या बाजूला आली. जर हे काम डाकूने केले असते तर त्याने गाठ मागे मागली असती आणि दुसरी गाठ अशी की डाकू बरे राहिल्याचा माणूस असला तर हाच नमुन लाहून गेला असला राहिलेला फडी घालून तो गेला असला जनादेनने हसत हसत म्हणाला

'तुम्हा म्हणजे जनेवर आहे पण खर चोर आदित्य आहे हे सिद्ध कस करायचे ?' रामकुमारने आपली शंका भाट केली.

जनादेनने रामकुमारला एक उपाय सांगितला आणि तो आपल्या घरी निघून गेला

दुसऱ्या दिवशी रामकुमार आदित्याला घेतला आणि सांगितले मित्रा रात्री गस्त घालणाऱ्या शिपायांनी एका चोराला पकडले आहे तो वेड्यामारच काही अभिनय करतो आहे पोलीसना अशी शंका आहे की तो सगळं डोंग करीत आहे तू खल आणि त्या चोगला ओढले

आदित्य रामकुमार सह पोलीस-कचेरीत गेला तिथे एका बाबलट माणसाला पाहून म्हणाला- 'यानेच त्या दिवशी मला तुम्हा दाखवून घाबरवले आणि मला लाबाल बांधून घरात लुटालुट केली शेवटी चोराला पकडले !'

वड्याच सांग केल्या जनादेनने आदित्याचे मानगूर पकडले आणि म्हणाला-

चोर हाही आला हे तर खरे ! पण तो चोर तुम्हा कोणी नसून तुम्हा' बोल, तुला विचवाच्या खोलीत काढू की मापाच्या खोलीत का खरे मागून चोरीचा माल परत आणून देतास ?

जनादेनने बोलणे एकुन आदित्याच्या अंगाचा धरकप झाला त्याने तत्काळ गुन्हा कबूल केला यानंतर एका शिपाया-बरोबर आदित्य आपल्या घरी गेला आणि सर्व चोरीचा माल पोलीस-कचेरीत घेऊन गेला चोरीची सर्व झड्डा सुरक्षित हातो पाचशे रुपयांतले शमर रुपये कमी आलेले होते

यानंतर जनादेनने शिपायांना हुकूम केला की आदित्याला तुम्हाच्या कोठडीत डांबून ठेवा आणि श्यामकुमारला खबर चोरी शिपाया मागे सापडले आहे

आपला चोरी गेल्या माल मिळाल्यावर श्यामकुमारला आनंद झाला आणि तो म्हणाला- "हा सगळा माझ्या मुलीच्या जन्म-कुडलीचा योग दिसतोय !"

तांब्याची तीन नाणी

एका शहरात राजाराम नावाचा एक तंबाखूचा व्यापारी रहात असे. कावडीच्या दोन्ही पारड्यात तंबाखू ठेऊन तो गळ्या-बोळातून आरडत-ओरडत तंबाखू विक्री. गर्दीने भरलेल्या गळ्यातून रस्ता काडीत काडीत त्याला आपला सारा बिकावा काम. गळ्या-बोळातून फारशी धिक्की होत नसे. बारी ही तो आवडीने कण्ट करी आणि जो काही फायदा मिळेल त्यातून आपले पोट भरी. तो नेहमी संतुष्ट असे. 'संतोष म्हणजेच खरे धन!' असे तो नेहमी म्हणे.

एक दिवशी सकाळी राजाराम आपल्या खांब्यावर कावड ठेऊन गर्दीतून चालला होता. एक फाटके कपडे घातलेला बुद्धी त्याच्याजवळ आला आणि त्याला पाचवीत म्हणाला-"बेटा, माझ्या चिलमीत तंबाखू भरून देशील? दोन दिवस झाले चिलमीत

तंबाखू भरली नाही. नेहमीच्या दुकानी गेलो तर ते दुकान बंद. तुझ्याच घोघात होतो. बरा सापडलास! देणार ना माझ्या चिलमीत तंबाखू?"

राजारामने हुकडे-तिकडे पाहिले, पण कोणतं ठेवामला बरी जागा त्याला चिलमी नाही. त्या बुद्ध माणसाने त्याला तांब्याची तीन नाणी दाखवली. एक चिलिम भर तंबाखूच्या मानाने ही किमत जास्तच होती.

"आजोबा, या भयंकर गर्दीत मला आपली कावड खाली ठेवता येणार नाही. तुम्हीच आपल्या हातात चिलिम भरून घेता?" राजाराम म्हणाला.

बुद्ध माणसाने आपल्या हाताने तीनदा तंबाखू काढली आणि चिलमीत भरली. राजारामला मोठं आश्चर्य वाटत की इतक्या छोट्या चिलमीत एवढी तंबाखू

कशी भरली गेली! आणि बारी ही चिलिम भरली नाहीच! बुद्धाने पारड्यातली सर्व तंबाखू आपल्या चिलमीत भरली.

राजारामला समजलं की आपली फसवणूक चालली आहे. थोडं त्या बुद्ध माणसाकडे आणि थोडं पारड्याकडे तो पहात राहिला.

बुद्ध माणसाने पारड्यातील सर्व तंबाखू आपल्या चिलमीत भरली, पारड्यात तांब्याची तीन नाणी ठाकली. चिलिम पेटवली आणि बस बरीत बरीत तो गर्दीत अदृश्य झाला. निराश होऊन राजाराम भरी गायला निघाला.

रस्त्यावरून चालत असताना त्याला मास झाला की आपली कावड जळू होत

चालली आहे. घनांतल्या घनात तो निचार करू लागला-म्हणतात की जी खरी श्रमाची संपत्ति नाही, ती व्यर्थ भारभूत होते. कावडीचं भागचं पारडं हळू हळू अधिक जळू होत होत खंबटी नाइलाजाने त्याला कावड रस्त्याच्या काडेला खाली ठेवावी लागली.

कावड खाली ठेऊन त्याने मागच्या पारड्याकडे पाहिले तांब्याची नाणीच नाणी त्याच्या नजरेस पडली. पाहता पाहता राजाराम अनजबरी तांब्याची नाणी वाडतच होती. राजारामने दोन्ही हातांनी पारडं उचललं नि तो बरी आला.

थराव्या बरबाज्यापाशी पोचपर्यंत नाणी भरून सांठू लागली. चारी बाजूंना नाणीच

नाणी! त्याने सर्व नाणी एकत्र केली आणि एका लाकडी पेटीत भरली.

राजाराम घराबाहेर पडला आणि जे काही घडले त्याबाबत विचार करू लागला. शोधवा वेळात त्याला आतून काही आवाज ऐकू आला. त्याने जात जाऊन पाहिले तर पेटीचे दार बर उचलले गेले होते आणि तांब्याची नाणी बाहेर साडत होती. नाण्यांची संख्या बस वाढतच चालली.

राजाराम गुन्हा निवार करू लागला. त्याने एक मोठा रोजण भाजला आणि त्यात नाणी भरण्याला सुरुवात केली. पाहता पाहता रोजण भाजण्याची जखम गेली. अशा प्रकारे तीन रोजण भरले. राजारामला त्या दिवशी जरा ही कुसत मिळाली नाही.

एवढे सारे घन मिळाल्यावर राजारामला खूप संतोष वाटला. आता तो श्रीमंत झाला होता. आता त्याला गेल्या-बोळांतून हिडून तंबाखू विकण्याची जरूर नव्हती. त्याने गहाणवटीचा धंदा सुरू करण्याचा विचार केला. याटात दुकानावर बसून

लोकांच्या वस्तु गहाण ठेवून घेते देण्या-शिवाय त्याला काही काम राहिले नाही.

राजारामला या प्रथात खूप बस मिळाले. त्याचे ग्रह उन्नीचे होते. आश्चर्य असं की त्याच्या खजिन्यातील तांब्याची नाणी वाढतच चालली होती. कितीही पैसे काढले तरी सजिना भरलेला. त्यात वाढ होतच राहिली.

एक दिवशी त्याच्या दुकानात एक बूड माणूस आला. त्याला आपल्या गवळ्याच्या काही वस्तु विकण्याच्या होत्या. त्या काही ओठ्या मूल्यवान वस्तु नव्हत्या. राजारामने सर्व वस्तु बारकाईने पाहून विचारले- "बोळ, काय किंमत पाहिजे या वस्तूंची?"

बूड माणूस म्हणाला- "मला फक्त तांब्याची तीन नाणी दे. बस!" राजारामने बूडाच्या हातावर तांब्याची तीन नाणी ठेवली. त्या क्षणापासून खजिन्यातील घन वाढणे संपुष्टात आले!

एका गहरातील एका श्रीमंत कुटुंबात एक मोठी सुंदर मुलगी होती. आग्याने तिला एक छान स्थळ सांगून दिले. मुलगा राजारामच्या राज्यातील होता, तो ही तसाच देखणा आणि श्रीमंत. बर आणि बघू यांनी एकमेकांना पसंत केले. त्यांच्या आईवडिलांनी थोड्या पाटापाटामे त्यांचे लग्न करून दिले आणि नवदंपती आपल्या घरी रवाना केले. सुरवातीचे काही दिवस मीज-मजेत गेले. एक दिवशी अचानकपणे नवरा एक बरसा आणि टोपलीभर पेट्टे घेऊन आला आणि ते सर्व बायकोच्या पुढ्यात ठेऊन म्हणाला- "ऐक, आज पासून तू रोज सूत कातायला सुरुवात कर. पण लक्षात ठेव घाना पातळ आणि सजबूत वसला पाहिजे."

बायकोला मोठे आश्चर्य वाटले. तिने विचारले- "मी रोज सूत काढित बसू म्हणता?"

"होय, इतून पुढे तू कातलेल्या सुता-पासूनच मी माझी घांती आणि पंचे विणून घेणार आहे!" नवरा अतिमानाने बोलला.

"पण मी तर सूत कातलंच नाही?" बायकोने आपली अडचण सांगितली.

नवऱ्याचा या गोष्टीवर विश्वासच बसला की घरांतली सर्व कामे कुशलतेने करणाऱ्या बायकोने म्हणावे की मला सूत कातता येत नाही. त्याला वाटले ही आळशी आहे. आणि म्हणून काम टाळू पाहतो आहे.

"बूडा नको करू. तुला रोज या बरल्यावर सूत कातलंच पाहिजे." असं सांगून नवरा बाहेर निघून गेला.

दुःखी अंतःकरणाने बायकोने बरसा पुढे घेतला आणि सूत कातण्याचा प्रयत्न करू लागली. सवय नसल्यामुळे सूत काही ठिकाणी

पातळ, तर काही ठिकाणी जाड निघालं, जिथे सुटखं तेथे गाठ पडून गेली. संध्याकाळी नवरा शेंसाकडून घरी आला तर मगदी पोटे सुत कातून शालेकं खाला दिसलं. जे काही कातलं होतं ते पाहून ही त्याका राग आला. त्याने बायकोला घमकावलं—“ही काय चट्टा चालवली आहेस? असंच केलंस वर मी काडीमोठ घेऊन मोकळा होईन. सुत कातणाऱ्या दुसऱ्या एकाचा बाईची लग्न करीन! बोवटवं सांगतो—उद्या सकाळी मी बाहेर गावी जात आहे. रहा दिवसांनी परत येईल. सोपवत हे टोपलीभर पेठू कातून जाले पाहिजेच. नाहीतर मी काव करीन ते माहीतच आहे आता तुला.”

बायको मोठ्या विचारात पडली. कारण आपल्या माहेरी तिने बरसाप कधी पाहिला नव्हता. चांगलं सुत कातायला आपल्याला कसं जसेल? इकडे या भागात सर्वच बायकांना सुत कातता येतं. म्हणून नवऱ्याचं म्हणणं बरोबर होतं की मला जर सुत काडता आलं नाही तर माझी इज्जत जाईल!

नवरा घराबाहेर गेल्यावर तो ही बाहेर पडली आणि घरा सुपीरच्या मैदानावर गेली आणि एका मोठ्या दगडावर जाऊन बसली.

थोड्या वेळात तिचा कुटून तरी काही ध्वनि ऐकू आला. कुणी तरी गप्पा-गोष्टी करीत आहे आणि सख्खवा हसत आहे असं वाटलं तिना. तिने चारी वाजूला नजर फिरवरी, पण तिला काही दिसलं नाही. तिने ध्यानपूर्वक एकायला मुरुवात केली तेव्हा तिच्या लक्षात आलं की या गप्पा-गोष्टी ती बसलेल्या दगडाच्या शालून तिच्या कानी येत आहेत.

ही दगडावरून खाली उतरली आणि मोठ्या कष्टाने तिने तो दगड ढकळला. आठ वाणारा एक अंधारा रस्ता तिचा दिसला. ती आठ उतरली, तेव्हा तिचा एक छोटी खोली दिसली. या खोलीत काही डोंगऱ्या बायका बसलेल्या होत्या. पाच वर्षांच्या मुलीसारख्या त्या दिसत

होत्या त्यांच्या समोर खेळण्यांसारखे काही बरते होते. त्या हातात पेठू घेऊन तायू-वेगाने कोळ्याच्या जाळ्याच्या धाग्या-सारखं नाजूक सुत कातत होत्या. कातलेल्या सुताचा डोंग जवळ पडलेला होता. हे सर्व पाहून बायकोला मोठं आश्चर्य वाटलं. या बायांचे चेहरे एका वाजूला थोडे वाकडे झालेले तिला दिसले. शीघ्र गतीने धागा काडता काडता मुद्याचा बापापसात गप्पा-गोष्टी करीत होत्या आणि आपल्या वाकड्या चेहऱ्यानिशी हसत-सिधळत होत्या.

दुसरीने त्यांना विचारलं—“बायांनो, मी तुम्हाला ओळखत नाही, पण तुम्ही ज्या कुमालतेने सुत काडीत आहात ते पाहून

मला आश्चर्य वाटते. तुमच्यात जी कुमालता आहे तिचा बांबरावा भाग्य जर बाय्या जवळ असता तर मी माझ्या पितेपुन मुक्त झाली असते.” इतकं बोलून आपल्या नवऱ्याची सारी कहाणी तिने त्यांना ऐकवली आणि रडू लागली.

त्या बायकांनी चरखे बांदवले आणि तिला विचारलं—“बाई, कशाची चिन्ता करीत आहेस? काय दुःख आहे तुझं?”

“नवरा परत येईपर्यंत जर टोपलीभर पेठू मी कातले नाहीत तर काय होईल कोण जाणे! माझे रक्षण परमेश्वर करणार!” दुसरी म्हणाली.

त्या स्त्रिया हसू लागल्या, म्हणाल्या— “बस, एवढाशा गोष्टीसाठी इतकी चिन्ता

कसलो करायचो? सूत काढण्याचें तुजें काम आम्ही करून देऊ. ज्या दिवशी सुखा नवरा येणार आहे, त्या दिवशी आम्हाला बोलव, आम्ही पुढें सगळे पेठू कातून देऊ. तू मुळीच काळजी करू नकोस. पण त्या दिवशी तू आम्हाला जेवण दिलें पाहिजेस."

युवतीनं तसं करावचें ठरवलें. नवरा घरी येण्याच्या दिवशी त्या सर्व ठेगण्या येऊन पोचल्या. त्यांनी सर्वांनी मिळून ताजूक चारदाचा ढीग लावला. नवरा घरी आला नि त्या वाकडतोड्या स्त्रियांकडे पाहून विचारलें—'बा सगळ्या पाहुण्या कोण कोठुनी आल्या?'

"या सगळ्या आपल्या शेजारणी आहेत मला मदत करायला आल्या आहेत ह्या. मी बोवळलं म्हणून आल्या आहेत त्या!" बायकोने उत्तर दिलें.

दामतद सर्व जण जेवणाला बसले. नव्यानं त्या सर्वांच्या वाकड्या तोंडाकडे निरसून पाहून विचारलें—'बायांनो, तुमचें

सर्वांचे चेहरे एका बाजूला असं वाकडें दिसत आहेत, अन्मापासून ते असेच आहेत की त्यांचं काही निराळं कारण आहे? सांगाल मला?"

"ऐका, सकाळ पासून सध्याकाळ पर्यंत आम्ही हे सूत काढण्याचें काम करीत असतो न! या मेहुनतीमुळे आमचे चेहरे हे असे वाकडे झाले आहेत! रात्रिचाय दुसरें काही नाही." वाकडतोड्यांनी उत्तर दिलें. नंतर या बायका आपल्या घरी निघून गेल्या. नव्यानं आपल्या बायकोच्या तोंडाकडे नीट पाहिलें. ती होती तशी सुंदर दिसली. तिच्यावर काही परिणाम झालेला नव्हता.

नवरा बायकोला म्हणाला—'का एक, तू कासलं आहेस तेव्हे सूत पुरेसे आहे. आता पुन्हा तू या फवात पटू नकोस." असे म्हणून नव्यानं घराला बघवीवर येऊन ठेवला. परती एक दीर्घ सुस्कारा सोडून भनांतल्या भनांत म्हणाली—'बरं शाल, एकदाची बला टळली!"

नैसर्गिक आश्चर्ये

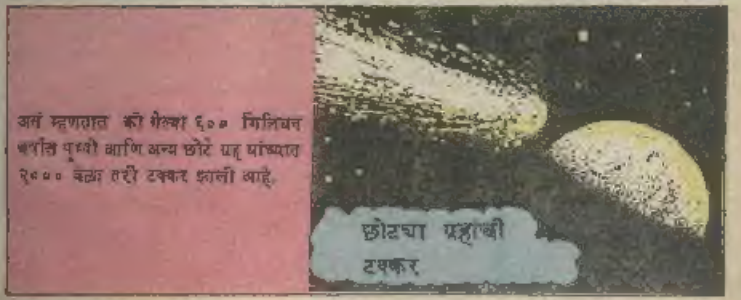
मोठ-मोठी पाने

मास्कारीन वटाण (गफिया पान) जसलेली ताकाची झाडे आणि अथेजान प्रदेमारीन (बात पान) बायूच्या आदीची ताकाची झाडे यांचा मोठ-मोठी पाने येतात.

गस्त घालण्याची जबाबदारी

पृथ्वीच्या जमीनीत एक जनावर 'मेमॅल' गस्त घालण्याचे काम करते. त्याला जेव्हा कटकट की खोकी झिकार करण्यासाठी कोबी पसी ठेवला करीत आहे, तेव्हा पहाण्याची काम करणारा मेमॅल पिट्टी वाजवतो. पिट्टीचा आवाज ऐकताच बाकीची जनावरे विळात पुसतात. धोका संपल्यावर आरंभ करी पुन्हा पिट्टी वाजवतो.

जवळ म्हणतात की गेल्या ६०० मिलियन वर्षात पृथ्वी आणि अन्य छोटे ग्रह यांच्यात २००० वेळा तरी टक्कर झाली आहे.

छोट्या ग्रहांची टक्कर